

УНІВЕРСИТЕТ «КРОК»

Кафедра національної економіки та фінансів

Коваленко Вікторія Сергіївна

УДК 336.221.4

Дипломна робота

**«Оподаткування суб'єктів малого підприємництва:
проблеми та перспективи»**

072 «Фінанси, банківська справа та страхування»

Подається на здобуття освітнього ступеня магістр

Дипломна робота містить результати власних доробок. Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело

_____ **В.С. Коваленко**

Науковий керівник _____ **Грушко Віктор Іванович,
д.е.н., професор**

Київ-2022

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ СИСТЕМИ ОПОДАТКУВАННЯ СУБ'ЄКТІВ МАЛОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА	7
1.1. Суть та їх значення малого підприємництва, його вплив на розвиток економіки України	7
1.2. Механізми фіскального регулювання малого підприємництва	18
1.3. Податкове стимулювання розвитку малого підприємництва в Україні	25
1.4. Порівняльний аналіз обліку й оподаткування суб'єктів малого підприємництва	33
РОЗДІЛ 2. СУЧАСНИЙ СТАН ОПОДАТКУВАННЯ СУБ'ЄКТІВ МАЛОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА: ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ	43
2.1. Динаміка розвитку малого підприємництва та вплив системи оподаткування на нього	43
2.2. Особливості діяльності ТОВ «Магнолія» та його системи оподаткування	55
2.3. Розрахунок податкової виплати ТОВ «Магнолія»	62
2.4. Напрями вдосконалення системи оподаткування малого підприємництва	67
ВИСНОВКИ	74
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	77
ДОДАТКИ	83

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. В сучасних умовах трансформації української економіки та її адаптації до ринкових механізмів об'єктивно нагальним є створення таких передумов їх діяльності, які б стимулювали суб'єктів господарювання, зокрема малий бізнес, до збільшення обсягів і підвищення ефективності виробництва, оновлення та покращення стану матеріально-технічної бази. Підприємства малого та середнього бізнесу, завдяки своїй гнучкості та чутливості до ринкових змін, здатні розширювати асортимент за рахунок відносно невеликих капіталовкладень, підтримуючи при цьому досить значний рівень зайнятості.

На сьогодні, дія інструментів ринкової економіки вимагає зростаючої соціально-економічної ролі суб'єктів малого та середнього бізнесу, який, попри багато перепон суб'єктивного та об'єктивного характеру, все ще здатний створювати нові робочі місця, розширювати так звану самозайнятість, залучати досить значні кошти до легальної економіки та створювати досить конкурентне середовище.

Однак, слід зазначити, що не весь малий бізнес в Україні готовий до виконання таких системних завдань. Основною причиною цьому є його напівлегальна діяльність, яка у значній мірі зумовлена наразі спрощеною системою оподаткування. Адже, неналежний рівень податкового контролю за процесом отримання доходу суб'єктами малого бізнесу та його оподаткування є невід'ємною частиною суті самої спрощеної системи. Все це свідчить про актуальність теми та її практичне значення.

Питання впливу податків на економіку держави завжди привертало увагу науковців, їх розглядали такі відомі економісти-класики, як А. Сміт [1], Д. Рикардо [2], Ж-Б. Сей [3], Дж.М. Кейнс [4], А. Лаффер [5] та інші.

Особливостям оподаткування і його впливу на господарську діяльність суб'єктів малого підприємництва присвячені роботи вітчизняних учених Ю.І. Аністратенко [6], О.Ю. Апостолюк [7], В.І. Аранчій [8], Н.В. Гавриленко [9], Т.В. Голобородько [10], В.І. Грушко [11-12], В.І. Демиденко [13],

Л.М. Демиденко [14], О.Ю. Дубовик [15], І.І. Румик [16], Л.Д. Тулуш [17], М.І. Черепанина [18] та інших.

Однак, зазначена проблематика у вітчизняній науково-практичній літературі залишається слабо розробленою. Недостатньо праць, у яких би комплексно розглядалися роль та місце малого підприємництва як одного з ринкоутворюючих чинників, незначна увага приділена вивченню питань формування джерел фінансових ресурсів малого підприємництва, їх раціонального використання, оподаткування та проблем, які при цьому виникають, а також неналежним чином обґрунтовано соціально-економічні наслідки розвитку малого підприємництва в Україні в сучасних умовах зміни податкового законодавства щодо суб'єктів малого бізнесу.

Об'єктом дослідження є процес оподаткування суб'єктів малого підприємництва на прикладі ТОВ «Магнолія».

Предметом дослідження є сукупність теоретичних та практичних аспектів оподаткування суб'єктів малого підприємництва.

Метою кваліфікаційної роботи є обґрунтування теоретичних положень та розробка практичних рекомендацій щодо удосконалення оподаткування суб'єктів малого підприємництва.

Відповідно до поставленої мети визначено сукупність завдань теоретичного, методичного і практичного характеру, до яких належать:

- дослідити суть та їх значення малого підприємництва, його вплив на розвиток економіки України;
- розглянути механізми фіскального регулювання малого підприємництва;
- вивчити засади податкового стимулювання розвитку малого підприємництва в Україні;
- провести порівняльний аналіз обліку й оподаткування суб'єктів малого підприємництва;
- дослідити динаміку розвитку малого підприємництва та вплив системи оподаткування на нього;

- розглянути особливості діяльності ТОВ «Магнолія» та його системи оподаткування
- розрахувати податкову виплату ТОВ «Магнолія»;
- запропонувати напрями вдосконалення оподаткування малого підприємництва.

Методи дослідження. Методичну базу виконаного дослідження складають теорія пізнання, теорії фінансів, теорії оподаткування, праці класиків економічної науки, вітчизняних і зарубіжних вчених з питань оподаткування. Для розв'язання поставлених завдань у роботі були використані наукові методи: теоретичного узагальнення, наукової абстракції – для з'ясування факторів конструктивних і деструктивного впливу на діяльність суб'єктів малого підприємництва; системного аналізу, узагальнення – для систематизації методик розрахунку показника податкового навантаження; методи порівняння, статистико-математичні методи, графічного аналізу – для розрахунку показників динаміки і структури діяльності суб'єктів малого підприємництва, сплачених ними податків, побудування лінійного тренду єдиного податку; метод декомпозиції, процесний та ризико-орієнтований підходи – для розробки концепції податкового менеджменту суб'єктів малого підприємництва; графічний та табличний методи – для наочного представлення результатів проведеного дослідження. Розрахунки показників здійснено за допомогою програми Excel.

Інформаційною базою стали наукові праці вітчизняних і зарубіжних вчених-економістів, закони України, нормативно-правові акти державних органів України, дані Державної служби статистики України

Наукова новизна одержаних результатів. Наукова новизна дослідження полягає у вирішенні завдань щодо розробки теоретико-методичних положень та наданні практичних рекомендацій, спрямованих на удосконалення процесу оподаткування суб'єктів малого підприємництва.

Практичне значення одержаних результатів. Сформульовані у кваліфікаційній роботі теоретично-наукові узагальнення є внеском у теорію

оцінки й забезпечення системи оподаткування малих підприємств, які можуть використані при розробці напрямів формування ефективної фіскальної політики держави. Висновки і пропозиції щодо удосконалення спрощеної системи оподаткування для суб'єктів малого підприємництва мають важливе практичне значення і поглиблюють методичну базу його аналізу для підприємств.

Апробація результатів кваліфікаційної роботи. Основні положення та результати, що наведені в магістерській роботі, обговорювалися на конференції «Держава, регіони, підприємництво: інформаційні, суспільно-правові, соціально-економічні аспекти розвитку-2021» (ВНЗ «Університет економіки та права «КРОК», 2-3 грудня, м. Київ, 2021 р.).

Структура кваліфікаційної роботи. Робота складається зі вступу, двох розділів, восьми підрозділів, висновків, списку використаних джерел, додатків. Робота містить 20 таблиць, 4 рисунка та 3 додатки.

Загальний обсяг магістерської роботи становить 85 сторінок, список використаних джерел становить – 62 найменування.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ СИСТЕМИ ОПОДАТКУВАННЯ СУБ'ЄКТІВ МАЛОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА

1.1. Суть та їх значення малого підприємництва, його вплив на розвиток економіки України

Суб'єктів ведення підприємницької діяльності класифікують за різними критеріями залежно від конкретних завдань дослідження, аналізу, мети тощо.

Так, відповідно до масштабів діяльності підприємництво поділяють на мале, середнє та велике. Така класифікація має особливе значення, тому що дає можливість виявити й проаналізувати сильні та слабкі сторони кожного з перелічених суб'єктів, визначити оптимальні варіанти їхнього співвідношення та взаємодії і на цій основі розробити рекомендації. Світовий досвід ведення господарської діяльності свідчить, що мале, середнє та велике підприємництво доповнюють одне одного, а не взаємовиключають. Найважливішою складовою ринкової економіки має бути існування та взаємодія багатьох великих, середніх і малих підприємств, а також їх оптимальне співвідношення.

Слід зазначити, що основою підприємництва є великий бізнес. Це обумовлюється двома обставинами. Перш за все, його провідною роллю в ринковій системі. Так, А. Чандлер, відомий американський учений у галузі управління та економіки, зазначає, що центром економічного зростання, починаючи з останньої чверті XIX сторіччя і по сьогоднішній день, у всіх провідних країнах світу були і залишаються капітало- та наукомісткі галузі, такі як нафтова, хімічна промисловість, металургія, автомобілебудування, електротехніка. У цих галузях економічний розвиток визначає відносно невелика кількість компаній... «Саме великий бізнес зробив Німеччину найбільшою промисловою державою першої половини XX ст., США – найбільш розвиненою країною 20-60-х років, Японію – лідером останніх десятиліть» [19].

По-друге, великий бізнес підтримує малі підприємства, що реалізується через широкий спектр форм інтеграційних об'єднань. При цьому метою є не «бажання» керівництва великих підприємств допомогти суб'єктам малого підприємництва, а в об'єктивних реаліях сучасного виробництва, що вимагає ефективної та стійкої системи коопераційних і інтеграційних зв'язків. Про це зазначають відомі вчені-економісти, що «економіка західних країн базується на двох засадах – на великих організаційно-господарських структурах, з одного боку, та малому бізнесі, – з іншого. Перша надає їй стабільності й керованості, відкриває шлях до великомасштабної реалізації науково-технічних новацій; друга створює конкурентне середовище, забезпечує виробництву гнучкість та індивідуалізацію» [20].

Об'єктивна необхідність розвитку малого підприємництва зумовлена також змінами, що відбуваються у великому виробництві на сучасному етапі. У західній літературі, зокрема, підкреслюється, що в зовнішньому середовищі великого виробництва спостерігається:

по-перше, загострення конкуренції в глобальному масштабі внаслідок розвитку транспорту, інформатики та засобів комунікацій;

по-друге, підвищення ступеня невизначеності зовнішнього середовища внаслідок істотного сповільнення темпів зростання у всіх індустріальних розвинених країнах;

по-третє, посилення тенденції до фрагментації ринків через диференціацію споживчого попиту.

Зазначається, що зовнішні зміни, які відбуваються, не змогли не викликати відповідної реакції корпорацій, котрі пристосовуються до нових умов, і що глобалізація конкуренції веде до зростання їхньої спеціалізації, тоді як невизначеність та фрагментація ринків змушують компанії посилювати гнучкість господарювання й інтенсифікувати пошук нових шляхів диференціації продукції та послуг, що виробляються [19].

Таким чином, явно виникає суперечність між тенденцією до спеціалізації, що передбачає концентрацію однакового виробництва, та

посиленням диференціації, тобто розширенням спектру виробництва товарів. Формою розв'язання зазначеної суперечності стає гнучке (диференційоване) масове виробництво. Про це свідчить розвиток великих господарських структур за останні два десятиліття. «...Масове та крупносерійне виробництво за останні десятиліття модифікувалися, зазнали якісних змін і мають сьогодні потребу в постійному оновленні асортименту продукції, гнучкому реагуванні на зміни потреб» [21].

Аналіз економічної природи малого підприємництва визначається двома обставинами: по-перше, воно об'єктивно існує і розвивається як певна цілісність, сектор економіки (національного, регіонального, місцевого рівнів); по-друге, воно є особливим типом підприємницької діяльності.

Підхід до малого підприємництва як сектору економіки засновано на виявленні єдності двох сторін суспільного виробництва: соціально-економічної та організаційно-технічної. Перша сторона – це виробничі відносини, які утворюють суспільну форму виробництва. Друга сторона – це продуктивні сили, тобто сукупність матеріально-речових елементів виробництва, робочої сили та форм організації виробництва. Причому остання «відображає (відповідно до рівнів кооперування та поділу праці, які склалися) способи та систему концентрації, централізації та спеціалізації виробництва» [21].

У контексті аналізу економічної суті малого підприємництва виключно важливо мати на увазі, що саме форми організації виробництва є об'єктивною основою утворення підприємств різних розмірів [22]. Як зазначає Л.І. Воротіна, «генетичне коріння походження суб'єктів ринкової економіки криється у суспільному розподілі праці й відокремленні споживачів, ринок опосередковано поєднує їх (через обмін і ціноутворення)» [22].

Структура економіки (галузі) за розміром передбачає співіснування підприємств різних розмірів, у тому числі й малих, які утворюють відповідну групу. Цю сукупність виробничого осередку, невеликого за масштабом, характеризує поняття «дрібне виробництво». Суспільною формою малої

виробничої одиниці в умовах ринкової економіки стає мале підприємство.

Головними економічними рисами його є:

- відособленість (тобто господарювання на свій страх і ризик);
- спеціалізація на будь-якому виді діяльності;
- реалізація виробничих товарів (послуг) через купівлю-продаж на ринку.

Таким чином, мова йде про мале товарне підприємство [22].

Соціально-економічна природа малого підприємства доповнюється іншими обставинами, а саме: мале підприємство може бути засноване на особистій праці власника та членів його сім'ї, а також – на використанні найманої праці у поєднанні з виробничо-управлінською діяльністю господаря (його сім'ї).

Отже, мале підприємництво є особливим сектором економіки, який утворюється сукупністю малих підприємств і тому є специфічною суспільною формою дрібного виробництва в умовах ринку.

Таким чином, дрібне виробництво як особливий уклад за розміром характеризує організаційно-технічну сторону виробництва (площину продуктивних сил), а мале підприємництво – його соціально-економічний вимір.

Мале підприємництво як тип підприємницької діяльності найбільш повно розкривається через характеристику її суб'єктів, тобто підприємця. Підприємець – це особистий фактор відтворення, здатний на інноваційній та ініціативній основі йти на ризик і раціонально поєднати інші фактори виробництва, так щоб у перспективі отримувався підприємницький дохід. Це визначення повністю підходить і до поняття «мале підприємництво».

Насамперед, розглянемо поняття «мале підприємництво», «малий бізнес», «мале підприємство». Незважаючи на значну кількість праць із цієї проблеми, на жаль, дотепер чіткого, заснованого на науковій теорії, однозначного визначення цих понять не склалося. Як свідчить практика, ці поняття дуже часто ототожнюються. Так, В. Карсекін та інші автори

зазначають, що «...дійсно, практично повсюдно проходить ототожнення підприємництва з малим бізнесом, широке використання у вітчизняній науці та практиці терміну «мале підприємництво» [23].

Ряд авторів поняття бізнесу та підприємництва і зовсім не уточнюють, тому не завжди можна розібратися, про що йдеться – про підприємництво чи бізнес [23]. Чіткого визначення відповідних понять, на жаль, не виявлено. Не применшуючи важливості дослідження різними авторами сутності підприємництва, і зокрема малого підприємництва, можна констатувати наявність суперечливих поглядів на природу цього феномена і його сутність.

Мале підприємництво – це самостійна (за рахунок власних коштів) систематична інноваційна діяльність громадян-підприємців та малих підприємств на власний ризик з метою отримання підприємницького доходу (надприбутку). При визначенні поняття «мале підприємництво» треба враховувати не стільки кількісні критерії (кількість працюючих, розміри капіталу, прибутку, грошового обігу, обсяги валової продукції, продажу тощо), скільки якісну характеристику. В першу чергу, треба виділяти такі якісні критерії, як правова незалежність, єдність права власності та безпосереднього управління фірмою; безпосередній характер відносин між хазяїном (господарем) та робітником; повна відповідальність за результати господарювання; невеликий ринок збуту; сімейне відання справою тощо.

Як бачимо, суб'єктом малого підприємництва може бути лише економічно самостійний господарюючий суб'єкт. А це неможливо без права монопольного володіння всім майном, що перебуває в його розпорядженні, тобто права власності. Як зазначає Л.І. Воротіна, «...підприємництвом вважається не будь-яка діяльність виробника, банкіра, працівника торгівлі, сфери послуг, а лише діяльність власника, який самостійно розпочинає і здійснює (чи із залученням найманої робочої сили) виробництво, надання послуг, торгівлю тощо» [22; 23].

Передумовами здійснення підприємництва можуть бути (рис. 1.1).

Рис. 1.1. Умови здійснення підприємницької діяльності

Джерело: побудовано на основі [23]

Отже, при визначенні суб'єктів малого підприємництва треба виділяти основні та другорядні властивості цього типу підприємницької діяльності. До основних властивостей слід віднести економічну свободу, володіння ресурсами, інноваційність, прийняття рішень тощо.

Малий бізнес – це діяльність будь-яких малих підприємств та окремих громадян (фізичних осіб) з метою одержання прибутку. Практично це будь-яка діяльність зазначених суб'єктів господарювання, спрямована на реалізацію власного економічного інтересу. Це має бути не обов'язково особливо ризикова та інноваційна діяльність на засадах повної економічної відповідальності. Вважаємо, що саме в цьому якісному чиннику й полягає різниця між поняттями «мале підприємництво» і «малий бізнес». На жаль, ці поняття не розмежовуються ні в економічній літературі, ні на практиці.

Відповідно до ст. 63 Господарського кодексу України [24], малі підприємства – це організаційно-економічний вид підприємств, які

кваліфікуються за показником чисельності зайнятих працівників з градацією за сферами діяльності [25].

Відповідно до п. 7. ст. 63 Господарського кодексу України [24] малими підприємствами, незалежно від форми власності, визнаються ті, в яких середньооблікова чисельність працюючих за звітний (фінансовий) рік не перевищує п'ятдесяти осіб, а обсяг загального (валового) доходу від реалізації продукції (робіт, послуг) за цей період не перевищує суми, еквівалентної п'ятистам тисячам євро за середньорічним курсом Національного банку України щодо гривні.

Європейська Комісія дає наступне визначення таким підприємствам. Вона визначає критерії в залежності від показників підприємства, а саме:

- кількості працівників;
- річного балансу;
- обороту за рік (табл. 1.1).

Таблиця 1.1

Визначення малих і середніх підприємств Європейською Комісією

Тип підприємства	Кількість працівників		Річний оборот (млн євро)		Річний баланс (млн євро)
Дуже мале підприємство	< 10	та	≤ 2	або	≤ 2
Мале підприємство	< 50	та	≤ 10	або	≤ 10
Середнє підприємство	< 250	та	≤ 50	або	≤ 43

Джерело: побудовано на основі [23]

До малих і середніх підприємств не відносять ті підприємства, в яких всі власники разом володіють менш, ніж як 25% всієї вартості

В Україні дається наступне визначення таким підприємствам (табл. 1.2).

Визначення малих і середніх підприємств в Україні

Критерії	Мікропідприємство	Мале	Середнє	Велике
Кількість працівників	≤ 10 осіб	≤ 50 осіб	Компанії, що за своїми ознаками не можуть бути класифіковані як малі або великі підприємства	≥ 250 осіб
Річний дохід	≤ 2 млн євро	≤ 10 млн євро		≥ 50 млн євро

Джерело: побудовано на основі [24]

Таким чином, залежно від розмірів (масштабів) господарської діяльності підприємства в Україні поділяють на чотири категорії: мікро-, малі, середні та великі підприємства. Виділення такої категорії як мікропідприємства дозволяє застосовувати порядок спрощеного ведення бухгалтерського обліку, статистичної звітності, спрощеної системи оподаткування, зокрема через сплату єдиного податку на сукупний дохід.

Розглянемо наукові основи ведення фінансового менеджменту підприємств малого та великого бізнесу. Тут спостерігаються значні відмінності. Насамперед, це стосується малих підприємств. Зокрема, мала кількість або взагалі брак спеціалістів з фінансів, постійна потреба у пошуку фінансових ресурсів для організації своєї діяльності, відсутність фінансового прогнозування та планування, досить часта суперечливість і складність у досягненні кінцевої мети функціонування.

Відсутність спеціалістів з управління фінансами зумовлена критеріями, відповідно до яких визначається належність підприємства до категорії «малих». Чинне законодавство передбачає такі критерії:

1) середньооблікова кількість працюючих за рік має не перевищувати 50 осіб;

2) обсяг виручки від реалізації продукції за рік має не перевищувати 500 тис. євро [24].

Дані обмеження унеможливають утримання достатньої кількості спеціалістів з фінансів. Досить часто на підприємствах малого бізнесу один працівник відповідає за таке коло функціональних обов'язків, які він не в змозі самотійно виконати. У зв'язку з цим деякі питання організації бізнесу власник вирішує інтуїтивно, можливо навіть поверхнево, ефективно не розраховуючи потреби в фінансових ресурсах. І, як наслідок, виникає ситуація, коли доходи не покривають понесені витрати.

Малі підприємства зацікавлені в одержанні поточного прибутку, в швидкому обороті готівки, в управлінні оборотним капіталом. Однак, при цьому, фактично не вдаються до фінансового прогнозування та планування.

Найважливішими особливостями організації фінансів малих підприємств є:

- фінансові ресурси формуються за рахунок коштів працюючих, а також прибутку, одержаного внаслідок діяльності малого підприємства;
- основним залученим джерелом формування фінансових ресурсів є кредиторська заборгованість у розрахунках з постачальниками;
- у малих підприємств вища, порівняно з великим виробництвом, питома вага готівкових коштів і водночас менші запаси оборотних активів;
- малі підприємства не потребують великих накопичень грошових коштів за рахунок швидшої оборотності оборотних активів;
- можна значно швидше скоротити витрати виробництва шляхом застосування зберігаючих технологій і використання відносно дешевої робочої сили [26].

Фінанси малого підприємництва – це певна сукупність грошових фондів, що забезпечують процес виробництва та відтворення в рамках цього

суб'єкта малого підприємництва, а також сукупність форм і методів формування та використання їх.

У структурі фінансових взаємозв'язків ринкового господарства фінанси підприємницьких структур, зокрема малого підприємництва, відіграють важливу роль, тому що вони обслуговують головну ланку суспільного виробництва, де створюються матеріальні та нематеріальні блага і формується визначальна маса фінансових ресурсів країни. Їм властиві, з однієї сторони, риси, що характеризують економічну природу фінансів у цілому, а з іншої – особливості, зумовлені функціонуванням фінансів у підприємницьких структурах.

Незважаючи на відмінності у видах діяльності, фінанси суб'єктів малого підприємництва мають однакові принципи організації (рис. 1.2).

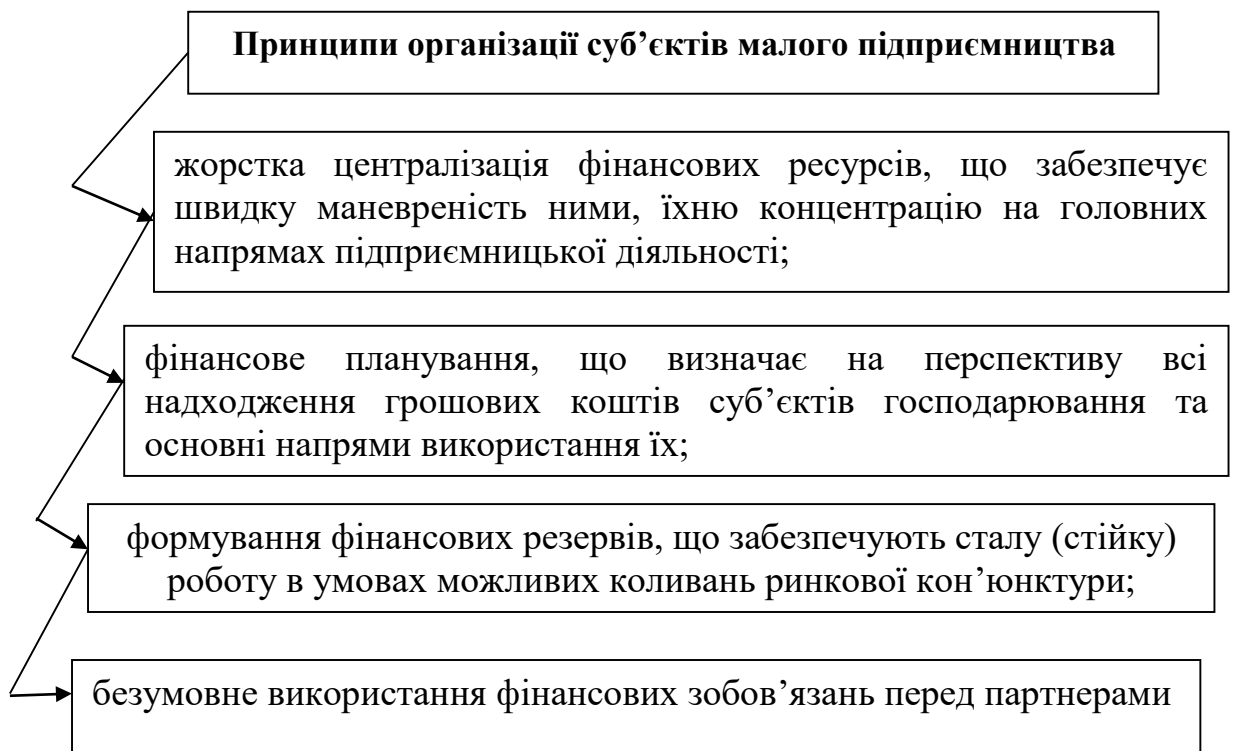

Рис. 1.2. Принципи організації суб'єктів малого підприємництва

Джерело: власні дослідження

Початкове формування ресурсів малого підприємництва відбувається під час заснування підприємств, коли утворюється статутний фонд. Його джерелами, залежно від організаційно-правових форм господарювання, можуть бути пайові внески, акціонерний капітал, надходження від асоціацій. Статутний фонд характеризує обсяг грошових коштів (основних і оборотних), інвестованих у процес виробництва, де функціонують основні й оборотні фонди. Організація фінансових відносин суб'єктів малого підприємництва базується на формуванні й русі фінансових ресурсів цих суб'єктів, ефективному їх використанні.

Значний тягар оподаткування, обмеженість матеріально-фінансових і кредитних ресурсів або ситуації, коли їх немає зовсім, відсутність державної підтримки або створення її «видимості» у періоди локдаунів або встановлення обмежень для ведення своєї діяльності, спонукають багатьох суб'єктів малого підприємництва піти в тіньову економіку.

Отже, на сучасному етапі об'єктивна необхідність розвитку малого підприємництва зумовлена змінами, що відбуваються у великому виробництві. Аналіз економічної природи малого підприємництва визначається двома обставинами: по-перше, воно об'єктивно існує і розвивається як певна цілісність, сектор економіки (національного, регіонального, місцевого рівнів); по-друге, воно є особливим типом підприємницької діяльності.

Фінанси малого підприємництва – це певна сукупність грошових фондів, що забезпечують процес виробництва та відтворення в рамках цього суб'єкта малого підприємництва, а також сукупність форм і методів формування та використання їх.

Фінанси суб'єктів малого підприємництва мають важливе значення для формування фінансів держави. Виникають різноманітні прямі та зворотні зв'язки між макрорівнем та численними мікро-рівнями фінансів господарських одиниць.

1.2. Механізми фіскального регулювання малого підприємництва

В останні роки для дослідження впливу податкових платежів на діяльність суб'єктів господарювання обумовлює необхідність системного аналізу теорій оподаткування. Ознайомлення з провідними напрацюваннями вчених протягом XX-XXI ст. дає можливість зробити висновок, що їх роль та оподаткування в цілому у регулюванні життєдіяльності держави та її суб'єктів безперервно зростала.

Вивчення наукових праць так званих «класичних економістів» свідчать, що жодна теорія оподаткування наразі не була спроможна розробити універсальну методику, за допомогою якої змогла би забезпечити ефективність фіскальної політики держави [1; 2; 4; 5]. Так, концептуальні ідеї теорій оподаткування в часі змінювалися залежно від соціально-економічної політики, яку проводили ті чи інші держави. Існуючі податкові теорії концептуально розрізняються навіть у підходах до трактування сутності податкових платежів і систем оподаткування як інструменту регулювання соціально-економічного життя держави.

Переважає більшість наявних теорій оподаткування розглядають проблеми управління податками, податкового навантаження, тягаря, думки щодо пріоритетності фіскальної чи регулюючої функцій. Дослідження податкових теорій оподаткування дає можливість прийти до висновку, що проблематика даного питання в основному має відношення до загальних проблем державного регулювання економічних процесів, секторів і галузей.

Актуальність розгляду цього питання полягає ще й в тому, що державні фіскальні органи таким чином обґрунтовують свої дії щодо формування та реалізації механізмів з приводу стягнення податків, збільшення податкового навантаження, перекладання податків на платників тощо.

Для підтвердження такого висновку, можна згадати погляди представників класичної теорії оподаткування, зокрема А. Сміта [1], Д. Рикардо [2], Ж-Б. Сея [3], які відстоювали ідею невтручання держави у

діяльність суб'єктів господарювання. Вони наполягали на скорочення податкових функцій держави та податкового навантаження. Інший відомий учений, автор добре відомої «кривої» А. Лаффер, був прибічником постулатів економічного лібералізму та приділяв велику увагу впливу податків та податкової політики на економічну активність суб'єктів підприємницької діяльності [5]. Він наголошував на доцільності зменшенні регулюючого впливу держави щодо податків і довів, що при досягненні граничної величини податкових ставок знижуються стимули до підприємницької активності, посилюється процес ухилення від оподаткування, скорочуються податкові доходи бюджету, і навпаки, їх зниження забезпечує зростання виробництва і додаткові податкові надходження до бюджету [5].

Вивчення досвіду різних країн світу у періоди економічних спадів і криз довів, що політика невтручання держави у процеси економічної активності суб'єктів господарювання, не завжди виправдовує себе.

Дж. М. Кейнс був одним із перших учених-практиків, який обґрунтовував необхідність втручання держави у розвиток суб'єктів підприємництва для підвищення рівня зайнятості населення і забезпечення економічного зростання в країні. На той час, у своїй праці «Загальна теорія зайнятості, відсотка і грошей» (1936 р.) він презентував принципово нову теорію, основна ідея якої полягала у тому, що система ринкових економічних відносин є недосконалою і не є саморегулювальною [4]. Ефективне державне регулювання, а не втручання, буде визначатися можливостями залучення коштів для збільшення інвестицій на рівні держави, а також досягненням повної зайнятості і перспективами зниження процентної ставки за кредитами. На його думку саме податки є основними інструментами державного втручання в економіку. податки, Це є «вбудовані стабілізатори», використання яких поряд зі зниженням рівня податкового навантаження, запровадженням податкового стимулювання у вигляді пільг дозволяє державі впливати на інвестиційну активність, на виробництво і споживання, в тому числі і у періоди економічного спаду. Для оберненого ефекту в періоди економічного

зростання для обмеження інвестиційної активності, запобіганню перевиробництву та надвиробництву слід підвищувати податки, скорочувати податкові пільги і запроваджувати відповідні податкові режими.

На сьогодні, для того стану економічної ситуації в Україні, який характеризується недостатніми обсягами внутрішнього виробництва і споживання, низьким рівнем доходів населення, високим рівнем зовнішньої заборгованості, застосування кейнсіанської теорії може бути важливим напрямом розв'язання вказаних проблем.

Отже, податки і відповідна податкова політика є особливо важливою для регулювання діяльності суб'єктів малого підприємництва. На цьому у своїх наукових працях наголошують як вітчизняні, так і зарубіжні вчені [6; 9; 10; 13; 14; 16; 27; 28; 29; 30; 31]. Вони вважають, що від того, наскільки прорахована система оподаткування саме малого бізнесу, настільки ця сфера є розвинутою і впливовою в економіці країни.

Беззаперечно, що суб'єкти малого підприємництва є важливою складовою сучасної економіки країн світу. Економіка країни, побудована на ринкових засадах господарювання, не може функціонувати та розвиватися без наявності значної кількості малих бізнесових структур.

Економіки таких країн можуть ефективніше адаптуватися до невизначеності і ризиковості зовнішнього середовища саме завдяки суб'єктам малого підприємництва, адже вони, зазвичай, найшвидше реагують на зміни, що відбуваються у ринковому середовищі. Порівняно з підприємствами великого бізнесу малі бізнесові структури можуть бути активніше задіяні у розвитку депресивних регіонів країни.

Не слід забувати про важливу роль малого підприємництва і у формуванні конкурентного середовища і встановленні ринкової рівноваги попиту та пропозиції. З однієї сторони, це створення умов ефективного насичення ємного, еластичного попиту, з іншої – наявність ефекту перевищення пропозиції формує механізм вільної конкуренції. Через механізм

формування конкурентного середовища малі бізнесові структури досить істотно впливають на підвищення якості продукції, робіт і послуг.

Необхідно також підкреслити важливу роль малого підприємництва у розв'язанні соціальних проблем. Малі бізнесові структури позитивно впливають на вирішення проблеми зайнятості населення у періоди скорочення виробництва на великих і середніх підприємствах. Крім того, у сучасній економіці, суб'єкти малого підприємництва грають важливу роль для збереження стабільності на ринку праці, й перешкоджають виникненню соціальної напруги.

Таким чином, вивчення наукових праць багатьох учених дало можливість ґрунтовно систематизувати переваги та недоліки, що значною мірою впливають на діяльність та розвиток суб'єктів малого підприємництва (рис. 1.3).

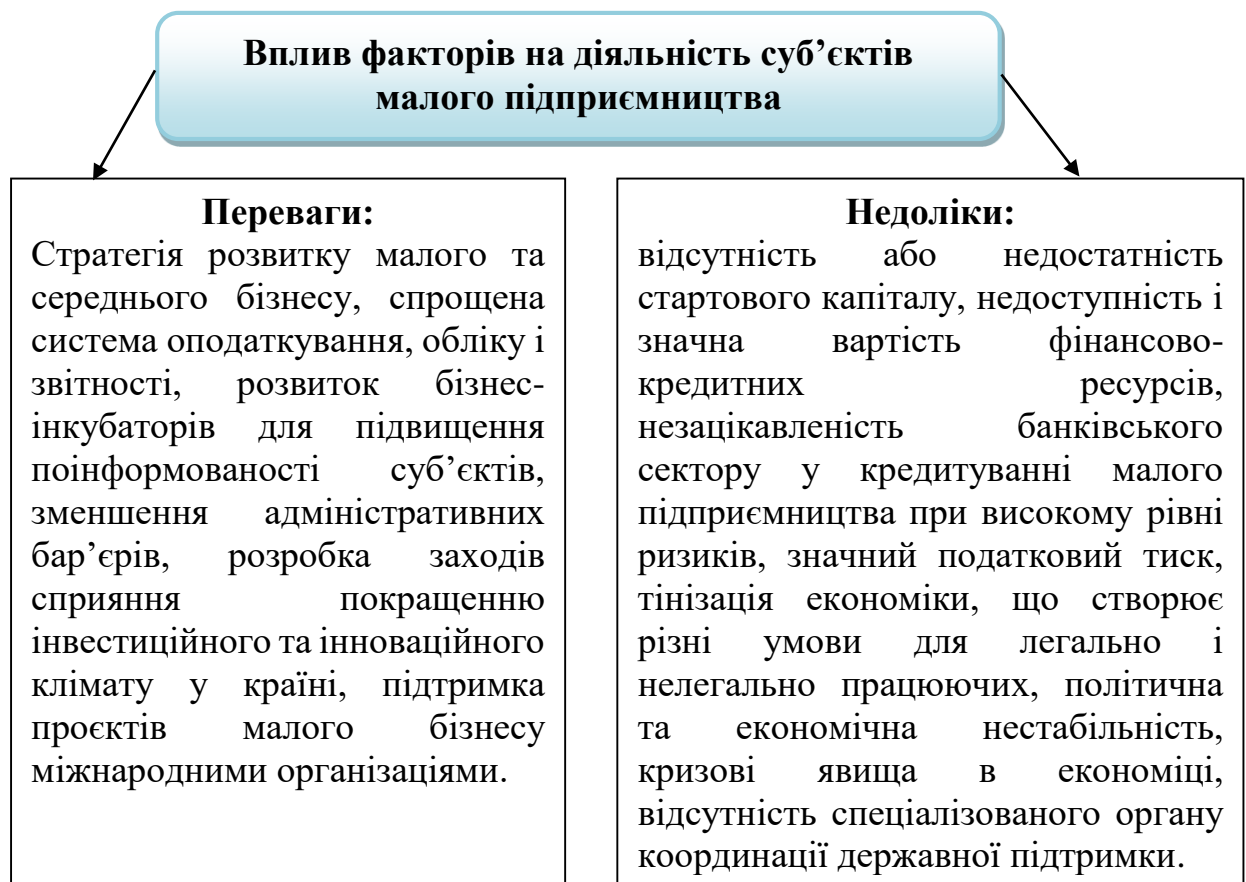

Рис.1.3. Фактори впливу на суб'єктів малого бізнесу

Джерело: систематизовано на основі [7; 16; 28; 31]

Розглянемо детальніше окремі конструктивні та деструктивні чинники, які пов'язані з податками та податковою політикою і є найбільше впливають на суб'єктів малого підприємництва в Україні.

На першому місці серед позитивних факторів впливу на розвиток малого підприємництва визначено розроблену Стратегію розвитку малого та середнього бізнесу (див. рис. 1.3). Дана Стратегія була розроблена ще у 2017 році на середньостроковий період до 2020 року. Проблеми малого підприємництва у цьому документі пропонується розв'язувати шляхом значного спрощення податкового адміністрування, а саме «підвищення рівня стабільності та прогнозованості податкової системи» [32]. Автори-розробники Стратегії сконцентрували зусилля на таких нововведеннях як впровадження електронної податкової реєстрації, спрощення системи податкової звітності, в тому числі через електронний кабінет платника податків, забезпечення ефективного процесу повернення податку на додану вартість, врегулювання питання прострочених платежів [32].

Слід зазначити наявність досить багатьох нормативно-правових актів, окрім згаданої Стратегії, що регламентують питання державного регулювання розвитку малого підприємництва в Україні. До них відносять: Господарський кодекс, Цивільний кодекс, Податковий кодекс, Закон України «Про Національну програму сприяння розвитку малого підприємництва в Україні», Закон України «Про розвиток та державну підтримку малого і середнього підприємництва в Україні» та ін. [33; 34; 35].

Особливо слід зазначити, що позитивний вплив на розвиток та діяльність суб'єктів малого підприємництва має спрощена система оподаткування, обліку і звітності. Вона не є унікальною і застосовується у багатьох розвинутих країнах світу. Так, спеціальні податкові режими застосовуються в Австрії, Великій Британії, Греції, Іспанії, Канаді, Мальті, Мексиці, Норвегії, Португалії, Словенії, США, Франції, Чехії.

В Україні спрощена система оподаткування була впроваджена у липні 1998 року з виданням Л. Кучмою Указу Президента «Про спрощену систему

оподаткування, обліку та звітності суб'єктів малого підприємництва» № 727/98 від 03.07.1998 року. За період з 1998 року у спрощеній системі оподаткування відбувались зміни у критеріях можливості її застосування, ставках податку, механізмі його обчислення. Зазначена система дозволяє знизити рівень податкового навантаження на суб'єктів малого підприємництва, зменшити витрати на обчислення та сплату податків, складання податкової звітності.

Аналіз інших позитивних чинників дозволяє зробити висновок, що деякі з них пов'язані з питаннями податків тільки опосередковано, зокрема шляхом надання податкових пільг за інвестиційними та інноваційними проєктами, а також проєктами, які підтримуються міжнародними організаціями.

Щодо негативних чинників, то серед наведених на рис. 1.3 можна виділити ті, які також пов'язані з безпосереднім впливом податків на діяльність та розвиток суб'єктів малого підприємництва [6; 7; 9; 10; 36]. Наприклад, ще у 2000 році було розроблено «Національну програму сприяння розвитку малого підприємництва», у якій серед основних чинників, що заважають розвитку суб'єктам малого підприємництва було названо надмірний податковий тиск і достатньо обтяжливу систему звітності при досить невеликих обсягах фінансово-бухгалтерської роботи [34]. Деякі питання вдалося вирішити в процесі розвитку спрощеної системи оподаткування, але окремі проблеми залишились без змін і вони до цього часу знаходяться без належної уваги зі сторони державних органів влади та управління.

Важливим негативним чинником, який дуже тісно пов'язаний з податками, є рівень тінізації економіки. Багато підприємств, особливо малого підприємництва не сплачує податків взагалі або сплачує податки не у повному обсязі. Така ситуація деструктивно впливає на фінансові можливості не лише місцевих громад, а й в цілому державного бюджету України.

За даними українського інформаційного агентства «РБК-Україна» рівень тінізації економіки в нашій країні останні роки перевищує 40% (табл. 1.3) [37].

Таблиця 1.3

Тінізація економіки країн світу

Країна	Рівень тінізації економіки відносно до ВВП, %				
	Роки				
	2011	2016	2017	2020	2025 (прогноз)
Азербайджан	47	66,04	66,12	56,73	58,38
Велика Британія	11,83	11,47	11,29	11,19	10,83
Польща	24,59	23,68	23,42	22,95	22,13
КНР	10,53	10,15	10,17	10,05	9,9
Нігерія	50,73	48,37	47,7	46,99	46,11
Росія	39,33	39,07	39,29	39,37	39,3
США	8,2	7,78	7,69	7,42	6,94
Україна	45,16	45,96	46,12	46,1	45,98
Японія	10,22	10,08	9,89	9,42	7,86

Джерело: складено на основі даних [37]

Як свідчать дані табл. 1.3, перевищення показника тінізації економіки за аналізований період спостерігалось тільки у Нігерії і Азербайджані порівняно з Україною, що свідчить про важливість даного негативного чинника та його суттєвий вплив на розвиток економіки.

Всі суб'єкти господарювання, незалежно від розміру та масштабу діяльності, ухиляючись від сплати податків перекладають таким чином податковий тягар на відповідальних платників податків. Як наслідок, суб'єкти малого підприємництва, які працюють офіційно та легально сплачують всі передбачені законодавством податки у такому випадку мають значно менші фінансові можливості та знаходяться у порівнянні з неплатниками у невігідному становищі.

Підсумовуючи та узагальнюючи вище викладене, можна дійти до висновку, що теоретичні концепції та практичні напрацювання доводять про важливість податків як головного інструменту економічного життя країни. Щодо суб'єктів малого підприємництва, то їх слід розглядати як один із основних фіскальних важелів державного регулювання діяльності малих бізнесових структур в Україні. Вплив податків на діяльність представників малого бізнесу може бути позитивним і негативним. Тому необхідно розробити ефективну державну політику у сфері оподаткування суб'єктів малого підприємництва, яка би, з однієї сторони, максимально враховувала їх інтереси, а з іншої – наповнювала відповідні бюджети, обов'язково враховуючи при цьому регулюючий, а не фіскальний вплив податків.

1.3. Податкове стимулювання розвитку малого підприємництва в Україні

Стратегія податкового стимулювання підприємств малого бізнесу має дати оцінку впливу податків на діяльність суб'єктів малого підприємництва. При цьому важливими аспектами, з однієї сторони, тут є визначення системи показників, що характеризують податкову складову, з іншої – систему показників, які відображають господарську (виробничу, торгівельну, закупівельну тощо) діяльність досліджуваних підприємницьких структур.

Для оцінки впливу податків на економічну діяльність та розвиток суб'єктів малого підприємництва вітчизняні та зарубіжні вчені-практики пропонують для використання набір типових показників. Як правило, вони звертають особливу увагу при характеристиці впливу податків на їх кількість, ставки, розмір податкових зобов'язань до сплати, частки і терміни авансових платежів [6; 8; 9; 11; 12; 15; 28; 36; 38; 39; 40; 41; 42].

Дані показники є досить простими у застосуванні. Більшість необхідної інформації щодо зазначених індикаторів та критеріїв їх оцінювання

представлено у загальновідомих та легко доступних нормативно-правових актах, що регулюють питання оподаткування на рівні держави, і в податковій звітності самих суб'єктів малого підприємництва. До нормативно-правових актів, що регулюють сплату податків суб'єктами малого підприємництва, належать такі, як Податковий кодекс України, Закони України про Державний бюджет, Постанови Кабінету Міністрів України, Накази і Методичні рекомендації Державної податкової служби України, систематизовані збірники статистичної інформації Державної служби статистики України, Національного банку України. Джерелом інформації щодо фактично нарахованих та сплачених податків суб'єктами малого підприємництва на спрощеній системі оподаткування виступають такі, як Декларація платника єдиного податку фізичної особи-підприємця, суб'єктами на загальній системі оподаткування – Декларації з податку на прибуток, Декларація з податку на додану вартість, Податкова декларація з плати на землю та інші, для самозайнятих осіб – Податкова декларація про майновий стан і доходи.

Безперечно, аналіз даних, що містяться у вище згаданих звітних документах є важливим. Однак, тільки за допомогою перелічених показників у повній мірі досить важко оцінити вплив податків на господарську діяльність суб'єктів малого підприємництва. Не слід забувати, що дані суб'єкти різні за обсягами діяльності, діють у різних галузях економіки, мають різну кількість найманих працівників. Для кращої оцінки має бути показник, який буде враховувати всю різноманітність характеристик діяльності суб'єктів малого підприємництва. До такого показника відносять показник податкового навантаження.

Слід нагадати, що на замовлення Світового банку відомі аудиторські компанії визначають вплив податків за допомогою показника Total Tax Rate, який розраховується шляхом ділення суми податків на бізнес (за виключенням ПДВ, податку з обігу, податку з доходів фізичних осіб) на прибуток до оподаткування. Для прикладу можна привести всесвітньо відому аудиторську

компанію PricewaterhouseCoopers, за розрахунками якої зазначений показник в окремих країнах світу досить суттєво коливається (табл. 1.4).

Таблиця 1.4

Динаміка показника Total Tax Rate в країнах світу та в Україні за 2015-2020 рр.

Країна	Роки					
	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Австралія	47,3	47,6	47,6	47,5	47,4	47,5
Австрія	52,0	51,7	51,6	51,8	51,4	51,5
Бельгія	57,8	58,4	58,7	57,1	55,4	55,7
Бразилія	69,0	69,2	68,4	68,4	65,1	65,5
Китай	64,6	67,8	68,0	67,3	59,3	61,2
Фінляндія	40,0	37,9	38,1	38,4	36,6	36,9
Франція	66,6	62,7	62,8	62,2	60,7	61,1
Німеччина	48,8	48,8	48,9	48,9	48,8	48,8
Канада	21,0	21,1	21,0	20,9	24,5	23,7
Ізраїль	30,1	30,6	28,1	27,0	25,3	25,9
Італія	65,4	64,8	62,0	48,0	59,1	58,2
Японія	51,3	51,3	48,9	47,4	46,7	47,1
Люксембург	20,2	20,1	20,8	20,5	20,4	20,5
Польща	38,7	40,3	40,4	40,5		
Швейцарія	29,0	28,8	28,8	28,8	28,8	28,8
Велика Британія	33,7	32,0	30,9	30,7	30,6	30,7
Україна	52,9	52,2	51,9	37,8	45,1	45,7
США	43,8	43,9	44,0	43,8	36,6	36,9

Джерело: побудовано на основі [43]

За даними табл. 1.4 можна зробити висновок, що в одних країнах, наприклад Люксембурзі чи Швейцарії, показник Total Tax Rate коливається в межах 20-21% та 28-29% відповідно.

У той же час, в інших країнах, таких як Австрія, Бельгія, Велика Британія, Італія, Німеччина, Польща, Франція показник Total Tax Rate має значно більший рівень. Найвище значення показника Total Tax Rate у 2020 році в Франції – 61,1% та Італії – 58,2%, В Австрії і Бельгії показник Total Tax Rate коливається в межах 51-58%, в Фінляндії – від 36,6% до 40,0%. Одне з найбільших значень Total Tax Rate характерно для Бразилії – 69%. Щодо

України, значення показника Total Tax Rate протягом 2015-2017 років перевищує 50%, а найбільше значення спостерігалось у 2015 році – 52,9%, найменше у 2018 році – 37,8% (табл. 1.4).

Таким чином, показник Total Tax Rate дає можливість провести порівняльний аналіз рівня податкового навантаження у країнах світу, однак, не враховує всі наявні податки, що не дозволяє максимально правильно оцінити вплив на діяльність різних груп суб'єктів господарювання.

Розглянемо напрацьовані та апробовані методики розрахунку податкового навантаження в Україні.

Заслуговують на увагу наукові доробки вітчизняних дослідників, які вивчали питання податкового навантаження за допомогою системи показників, зокрема Н. Ткачук [36, с. 121-128]. Авторка запропонувала використовувати кілька індикаторів для оцінки загального податкового навантаження (рівень ефективності оподаткування, рівень податкомісткості реалізованої продукції, рівень податкового навантаження доходів, рівень податкового навантаження витрат, рівень податкового навантаження прибутку, дохід на одну гривню сплачених податків), для оцінки податкового навантаження з податку на додану вартість (коефіцієнт податкового навантаження доходів із ПДВ, коефіцієнт податкового навантаження витрат із ПДВ, коефіцієнт податкового навантаження витрат від реалізації із ПДВ), для оцінки навантаження з податку на доходи фізичних осіб (коефіцієнт податкового навантаження доходів із ПДФО), для оцінки навантаження з податку на прибуток підприємств (коефіцієнт податкового навантаження доходів із податку на прибуток підприємств, коефіцієнт податкового навантаження витрат із податку на прибуток підприємств, коефіцієнт податкового навантаження прибутку із податку на прибуток підприємств).

На нашу думку, така методика дає можливість комплексно оцінити вплив різних податків на діяльність суб'єктів господарювання. При використанні запропонованих підходів для оцінки впливу податків на діяльність суб'єктів малого підприємництва слід враховувати, хто з суб'єктів

малого бізнесу є платником єдиного податку зі сплатою або без сплати податку на додану вартість, або хто обрав для себе загальну систему оподаткування. Підсумовуючи особливості даної методики, можна зробити висновок, що її автором основний акцент при визначенні впливу податків на суб'єктів малого підприємництва зроблено на трьох показниках: дохід, витрати та прибуток [36, с. 122-125].

Ще одна методика оцінки податкового навантаження запропонована авторами В.І. Аранчій і Т.Г. Мисник [8, с. 21-25]. Провівши порівняльний аналіз, дослідники запропонували розраховувати середній показник податкового навантаження, який враховує вплив кожного податку у співвідношенні до джерел їх сплати.

Питання податкового навантаження для різних груп платників було ґрунтовно досліджено та представлено у монографії колективом авторів за редакцією Т.І. Єфименко і А.М. Соколовської. Автори запропонували розмежувати визначення показників податкового навантаження. Для цього суб'єктів малого підприємництва було згруповано ними окремо для юридичних осіб на загальній системі оподаткування й на спрощеній системі оподаткування [38, с. 180], та для ФОП, що перебувають на загальній системі оподаткування і на спрощеній системі оподаткування [38, с. 188].

Для розрахунку показника податкового навантаження для юридичних осіб запропоновано у знаменнику використовувати: чисту додану вартість для суб'єктів, які знаходяться на загальній системі оподаткування, і валовий дохід для суб'єктів на спрощеній системі [38, с. 180].

Таким чином, на думку вказаних авторів для розрахунку податкового навантаження ФОП, що перебувають на загальній системі оподаткування, у чисельник показника слід включати податок на доходи фізичних осіб, а для ФОП на спрощеній системі оподаткування: фіксований податок на доходи фізичних осіб від зайняття підприємницькою діяльністю, єдиний податок та ЄСВ [38, с. 188].

Дещо інший підхід запропонований П.Т. Колісніченко. Методика для розрахунку показника податкового навантаження автора включає не тільки суми податків, а й витрати, що пов'язані зі сплатою податків. Як базу для порівняння, дослідник використовує загальний (валовий) дохід [39].

Для оцінки податкового навантаження Т.О. Меліхова пропонує використовувати наступну систему показників: абсолютне податкове навантаження, яке включає податкове навантаження до чистої додатної вартості, податкове навантаження до валової доданої вартості, податкове навантаження на живу працю (як бази порівняння запропоновано використовувати загальну чисельність персоналу і чисельність робочих), і порівняльне податкове навантаження, яке в свою чергу складається з коефіцієнтів податкового навантаження на живу працю (як базу використано індекс загальної чисельності персоналу і чисельність робочих) [41].

Колектив авторів Д.І. Дема, І.В. Шевчук, Г.П. Мартинюк пропонують розраховувати показник податкового навантаження, як співвідношення сукупного показника податкових зобов'язань і прибутку до оподаткування [44, с. 23].

Узагальнення існуючих методик у практиці Близького зарубіжжя було проведено М.В. Радостевою [45]. При проведенні порівняльного аналізу нею було зроблено акцент на наступних методиках розрахунку податкового навантаження:

- відношення податкових платежів і страхових внесків до доданої вартості;
- відношення суми податків, страхових внесків та недоїмки до створеної доданої вартості [45, с. 72];
- співвідношення суми податків і виручки [45, с.73];
- для приватних підприємців – співвідношення суми податків і доходу за декларацією [45, с.73-74].

Зарубіжні вчені при визначенні рівня податкового навантаження інколи пропонують враховувати не тільки податки, а і показник так званої «упущеної

вигоди», розуміючи під ним недоотримання суми податку на додану вартість при переході на спрощену систему оподаткування без сплати ПДВ. Як базу порівняння вони пропонують використовувати суми річного доходу, що очікується [46].

Можливо також для суб'єктів на спрощеній системі оподаткування розраховувати показник податкового навантаження як співвідношення податкових витрат (без урахування податку з доходів фізичних осіб) і прибутку, визначеного як різниця виручки від основного та інших видів діяльності й витратами (за виключенням податкових витрат) [47, с. 12].

На думку О. Кадушиної і Н. Михайлової, показник податкового навантаження можна визначати за фактично сплаченим або за нарахованими податками, використовуючи для цього дані заборгованості перед бюджетом за зазначеними податковими зобов'язаннями у балансі, податкових деклараціях [48].

Таким чином, дослідження різних методик розрахунку податкового навантаження для суб'єктів господарювання, які були запропоновані вітчизняними та зарубіжними вченими [8; 38; 39; 41; 44; 45; 46; 47; 48], показало, що їх можна об'єднати у дві групи:

перша група – оцінка здійснюється за допомогою одного узагальнюючого (інтегрального) показника;

друга група – використовується система показників, які дозволяють визначити податкове навантаження за різними напрямками, характеристиками та видами діяльності.

Ознайомлення з науковими працями вітчизняних учених [12; 49; 50; 51] дозволяє зробити висновок, що найважливішими показниками діяльності суб'єктів малого підприємництва для українських реалій вважаються: обсяг реалізації продукції (товарів, послуг), сума витрат, фінансові результати (прибуток або збиток) і рентабельність діяльності.

Обсяг реалізації суб'єкта малого підприємництва є одним із найважливіших показників. Саме він або річний дохід є одним із критеріїв для

обрання спрощеної системи оподаткування та показує рівень затребуваності на ринку або наскільки продукція (товари, роботи, послуги) досліджуваного суб'єкта малого бізнесу є конкурентоспроможними на конкретному ринку.

Важливими є також показники витрат суб'єкта малого підприємництва. Саме від рівня витрат буде залежати сума прибутку, яка залишається у розпорядженні підприємця, рівень оплати найманим працівникам, ступінь оновлення обладнання тощо.

І, насамкінець, вирішальну роль у діяльності суб'єкта малого підприємництва відіграє показник прибутку. Це є фінансовий результат, який характеризує ефективність діяльності суб'єктів господарювання та визначає можливість його подальшого розвитку на основі фінансування інноваційних змін, модернізації й реконструкції обладнання, розширення виробничої діяльності.

Прибуток – це основна мотиваційна ціль діяльності суб'єкта малого підприємництва. Він є підґрунтям фінансової безпеки суб'єкта підприємницької діяльності. І, навпаки, від'ємне значення фінансового результату або збиток буде свідчити про наявність серйозних проблем у господарській діяльності суб'єкта малого підприємництва, необхідність швидкого перегляду програми діяльності та вжиття термінових заходів для зміни ситуації.

Важливе значення, крім, абсолютної суми прибутку для суб'єктів, що обрали загальну систему оподаткування, є його відносне вираження, яке використовується для оцінки ефективності діяльності у відсотках – показники рентабельності.

Використання вищезазначених показників дозволить отримати кількісну оцінку впливу податків на діяльність суб'єктів малого підприємництва, визначити проблемні аспекти та напями удосконалення їх оподаткування.

1.4. Порівняльний аналіз обліку й оподаткування суб'єктів малого підприємництва

Розвиток суб'єктів малого підприємництва має бути одним із пріоритетів державної фіскальної політики, спрямованої на зростання ВВП, створення нових робочих місць та підвищення життєвого рівня та добробуту громадян. Сприятлива система оподаткування та зрозумілі умови можуть стати одним із основних інструментів стимулювання підприємницької діяльності.

Слід зазначити, що згідно норм українського законодавства суб'єкти малого підприємництва мають право обирати між загальною та спрощеною системою оподаткування.

Критеріями для порівняння цих систем є наступні:

- категорія суб'єкта господарювання,
- максимальна кількість найманих осіб,
- обсяг річного доходу,
- податкові ставки,
- строки подання звітності,
- терміни сплати єдиного податку,
- особливості сплати податку з доходів фізичних осіб (ПДФО),
- особливості сплати єдиного соціального внеску (ЄСВ),
- особливості сплати військового збору,
- застосування реєстраторів розрахункових операцій (РРО),
- порядок обліку доходів і витрат.

Господарський кодекс України суб'єктами малого підприємництва визначає [52]:

1) фізичних осіб, зареєстрованих в установленому законом порядку як фізичні особи – підприємці, у яких середня кількість працівників за звітний період (календарний рік) не перевищує 50 осіб та річний дохід від будь-якої

діяльності не перевищує суму, еквівалентну 10 мільйонам євро, визначену за середньорічним курсом Національного банку України;

2) юридичних осіб – суб’єкти господарювання будь-якої організаційно-правової форми та форми власності, у яких середня кількість працівників за звітний період (календарний рік) не перевищує 50 осіб та річний дохід від будь-якої діяльності не перевищує суму, еквівалентну 10 мільйонам євро, визначену за середньорічним курсом Національного банку України.

Варто наголосити, що в Україні обидві системи оподаткування застосовуються як для фізичних осіб-підприємців, так і для юридичних осіб.

Розглянемо їх детальніше та проведемо порівняльну характеристику (табл. 1.5).

Таблиця 1.5

**Порівняння спрощеної та загальної систем оподаткування,
станом на 2021 рік**

Критерій	Спрощена система		Загальна система	
	юридичні особи	фізичні особи	юридичні особи	фізичні особи
1.Основні податки та їх ставки	єдиний податок (ставка залежить від групи)		податок на прибуток (18%)	ПДФО (18%) і військовий збір (1,5%)
2.Розрахунок податку	як % від доходу (3 група)	як % від доходу (3 група) або як фіксований щомісячний платіж (1-2 група)	% від прибутку	% від чистого оподаткованого доходу (ЧОД)
	як % від оцінки землі (для сільськогосподарських виробників, 4 група)			доходи – витрати, визначені ПКУ
3.Обмеження на кількість працюючих	обмеження відсутні (3-4 група)	група 1 (0 чол.), група 2 (10 чол.), 3 група та фермерські господарства у	обмеження відсутні	

		групі 4, яким для ЄП заборонена праця найманих осіб, обмеження відсутні		
4.Обмеження на обсяг доходу	існують – 3 група, відсутні – 4 група	існують – 1-3 група, відсутні – 4 група	відсутні	
5.Обмеження за видом діяльності	існують заборонені для 3 групи, частка 75% с/г для 4 групи	існують заборонені види діяльності (1-3 групи), тільки с/г виробництво для ФОП 4 група у складі фермерського господарства	відсутні	відсутні, окрім видів діяльності взагалі заборонених фізичним особам
6.Сплата ЄСВ «за себе»	відсутня	сплачується, але можна обмежитися сплатою лише у мінімальному розмірі: 1320 грн – січень-листопад 2021 р.; 1430 грн – грудень 2021 р.	відсутня	сплачується 22% від ЧОД за місяць, але у межах 1320-19800 грн у січні-листопаді 2021 р.; 1430-21450 грн у грудні 2021 р.
7.Реєстрація платником ПДВ	можлива тільки для 3 групи (ставка ЄП 3%) та 4 групи 1-2 група – ніколи		загальні правила (обов'язкова реєстрація – якщо обсяг операцій сукупно більше 1 млн грн. протягом 12 останніх місяців)	
8.Сплата земельного податку	ні		так	
9.РРО (касовий апарат)	ні	з 1.01 по 31.12 2021 можуть не використовувати, якщо обсяг доходу за календарний рік не перевищує 1320000 грн (220	у загальному порядку, якщо є розрахункові операції	

		МЗП на 01.01), окрім деяких видів діяльності		
10.Бартерні операції, вексельні розрахунки, взаємозаліки	заборонені для 1-3 групи, але дозволені для 4 групи		дозволено	
11.Заборона на торгівлю підакцизними товарами	заборонено, крім ПММ в ємностях до 20 л, роздрібного продажу пива, сидру, пері (без додавання спирту), столових вин (п. 291.5 ПКУ); як виняток для 4 групи дозволена діяльність з виробництва вин, плодово-ягідних та/або медових напоїв (п. 291.51.2 ПКУ)		дозволено (за умови дотримання правил торгівлі підакцизними товарами)	
12.Необхідність ведення бухгалтерського обліку	так	ні, лише книга обліку доходів (1-2 група, 3 група неплатник) або книга обліку доходів і витрат (3 група, платник) довільної форми	так	ні, лише книга обліку доходів і витрат довільної форми

Джерело: побудовано на основі [52]

Проста форма обліку підходить для суб'єктів малого підприємництва з низьким рівнем адміністрування (невелика кількість господарських операцій), що виконують нематеріальні роботи та послуги.

Спрощена форма обліку рекомендується для суб'єктів малого підприємництва, які займаються виробничою діяльністю та мають значну кількість господарських операцій. Ця форма дозволяє узагальнити інформацію про господарські операції в певних облікових регістрах.

Наступним етапом є вибір системи оподаткування, яка як базовий елемент бухгалтерського обліку одночасно регулює фінансово-правові відносини і є важливою для суб'єкта малого підприємництва та, безумовно,

потребує виважених кроків для успішного впровадження.

Даючи характеристику загальній системі оподаткування, можна зробити висновок, що вона враховує економічні показники діяльності підприємства – у більшості випадків платник податку з низькими доходами не має великих податкових зобов'язань. Суб'єкти малого підприємництва, які зазнали збитків протягом звітного періоду, часто взагалі не сплачують основні податки. Якщо би такі підприємства сплатили єдиний податок, то зобов'язання виникло б незалежно від наявності чи відсутності збитків, а залежно від суми доходу).

Юридичні та фізичні особи-підприємці на спрощеній системі оподаткування мають певні обмеження щодо своєї діяльності (наприклад, обмінні пункти, продаж дорогоцінних металів та каміння, діяльність у сфері фінансового посередництва тощо), а законодавство обмежує їх кількість. Особливості оподаткування фізичної особи-підприємця, яка перебуває на спрощеній системі оподаткування, встановлені Податковим кодексом України [4], відповідно до якого вони повинні вести облік власних доходів і витрат у Книзі обліку доходів та витрат, та відповідно, мати документи, що підтверджують походження товару.

Об'єкт оподаткування для суб'єктів малого підприємництва за класичною схемою визначається як:

Чистий дохід (об'єкт оподаткування) = Оподатковуваний дохід (виручка у грошовій чи негрошовій формах) – Витрати (документально підтверджені, пов'язані з господарською діяльністю підприємця та які безпосередньо стосуються отриманого доходу), тобто за касовим методом. Витрати визначають так само, але до формули їх включають у випадку отримання доходу, якого дані витрати стосуються. Причому, якщо підприємець є платником ПДВ, то як у доходах, так і у витратах ПДВ не враховують [53].

До переваг загальної системи оподаткування для юридичних, так і для фізичних осіб-підприємців, належать:

- відсутність обмежень у видах діяльності;
- відсутність обмежень обсягу доходу й кількості працівників;

- ширші можливості для планування та оптимізації оподаткування (внаслідок впливу обсягу видатків на базу оподаткування);

- для фізичних осіб – можливість несплати ЄСВ за відсутності чистого доходу;

- розмір сплачуваних податків, який прямо залежить від обсягу доходів за звітний період.

Разом з тим, загальна система оподаткування має певні недоліки:

- складність адміністрування (суворіші вимоги до ведення обліку та складання звітності);

- досить високе податкове навантаження, особливо за наявності найманих працівників;

- обов'язкова реєстрація платником ПДВ у разі перевищення обороту в 1 млн грн. за 12 місяців.

Перевагами спрощеної системи оподаткування для юридичних та фізичних осіб-підприємців є:

- простіша процедура нарахування єдиного податку;
- спрощене ведення обліку і відносна простота заповнення звітності;
- звільнення від сплати платником єдиного податку низки податків і обов'язкових платежів;

- можливість не використовувати реєстратори розрахункових операцій (для ФОП);

- можливість бути платником ПДВ за власним бажанням у випадку перевищення встановленого ПКУ обороту [54].

Недоліками спрощеної системи оподаткування є:

- обмеження у видах діяльності, обсязі доходу й кількості працівників;
- відсутність можливості добровільної реєстрації платником ПДВ у фізичних осіб-підприємців;

- певні незручності у роботі ФОП з юридичними особами на загальній системі;

- розмір податку для платників 1-ї і 2-ї груп не залежить від результатів

діяльності;

- обов'язкова сплата ЄСВ у мінімальному розмірі для 1-ї та 2-ї груп платників єдиного податку незалежно від результату діяльності.

Сплата мінімального ЄСВ платниками 3 групи, які сплачують податок залежно від розміру доходу, також є перевагою перед системою сплати ЄСВ фізичними особами при загальному оподаткуванні [55].

Підсумовуючи, можна зробити висновок, що для вибору системи оподаткування суб'єктами малого підприємництва слід зважати на такі важливі фактори:

- особи, що не можуть обирати відповідну систему оподаткування;
- обмеження щодо видів діяльності;
- обмеження за обсягом доходу;
- обмеження за кількістю найманих працівників;
- облік доходів і витрат;
- об'єкт оподаткування;
- ставки податку;
- порядок сплати податку;
- вимоги до подання звітності;
- пільги зі сплати податків і зборів;
- особливості реєстрації як платника ПДВ;
- сплата ЄСВ;
- порядок здійснення розрахунків з контрагентами.

Порівнюючи загальну та спрощену системи оподаткування, слід зазначити, що загальна система забезпечує сплату всіх видів податків і зборів, передбачених податковим законодавством України, залежно від наявності окремих об'єктів оподаткування.

Необхідно підкреслити, що платник податку на загальній системі оподаткування не має обмежень щодо дозволеного виду діяльності чи максимального розміру дозволеного доходу, більшу можливість планування та оптимізації оподаткування; для фізичних осіб – можливість несплати ЄСВ

за відсутності чистого доходу; для юридичних осіб є варіанти мінімізації податкового навантаження через механізми вилучення капіталу в офшорних юрисдикціях.

Важливе значення при порівнянні загальної та спрощеної систем оподаткування має врахування обмежень щодо доходів та видів діяльності (табл. 1.6).

Таблиця 1.6

Обмеження за обсягом виручки, кількістю працівників та видами діяльності

Система оподаткування	Обмеження	
	за обсягом виручки та кількістю працівників	за видами діяльності
Загальна	немає	немає спеціальних обмежень
Єдиний податок 1 група	обсяг доходу не має перевищувати 300 тис. грн протягом року. Можна працювати лише самостійно без найманих працівників	мають право на роздрібну торгівлю товарами на ринку та надавати побутові послуги населенню за затвердженим переліком
Єдиний податок 2 група	обсяг доходу не має перевищувати 1,5 млн грн протягом року. Можна працювати не більше 10 найманих працівників	мають право надавати послуги (у т.ч. побутові) платникам єдиного податку та/або населенню, здійснювати виробництво, продаж товарів, діяльність у сфері ресторанного господарства. Заборона на посередницькі послуги з купівлі, продажу, оренди та оцінювання нерухомого майна, а також виробляти, постачати, продавати ювелірні та побутові вироби з дорогоцінних металів, каміння, дорогоцінного каміння органогенного утворення та напівдорогоцінного каміння
Єдиний податок 3 група	обсяг доходу не має перевищувати 3 млн грн протягом року. Кількість працівників не обмежена	немає спеціальних обмежень

Джерело: побудовано на основі [52]

На загальній системі оподаткування з чистого доходу підприємець сплачує податок на доходи за ставкою 18% та військовий збір за ставкою 1,5%. Чистий дохід визначається як різниця між загальним (валовим) доходом (виручкою) та витратами, пов'язаними з його отриманням. Для платників єдиного податку передбачено ще одну ставку в розмірі 15% отриманого доходу. Вона застосовується до таких доходів:

- суми перевищення обсягу доходу 300000 грн. (для платників 1 групи), 1,5 млн грн. (для платників 2 групи), 5 млн грн. (для платників 2 групи);
- доходу, отриманого від не зазначеної в реєстрі виду діяльності або забороненого виду діяльності;
- доходу, отриманого із застосуванням негрошових форм розрахунків.

Дохід, отриманий за умов праці на умовах єдиного податку, не включається до загального річного оподаткованого доходу фізичної особи. Сервісний підхід до організації роботи фіскальних органів враховує активізацію процесів переходу на електронну декларацію та звітність. Незалежно від способу подання податкової декларації, вони мають відповідати встановленій формі і, зокрема, подаватись вчасно (залежно від виду податкового періоду) та зобов'язань, якщо вони виникли внаслідок діяльності у звітному періоді, має бути оплачена вчасно. У цьому контексті слід згрупувати основні елементи строку подання податкової декларації (розрахунку) та сплати основних податкових платежів [56; 57].

Платники податків, податкові агенти та/або їх посадові особи, не залежно від вибору системи оподаткування, несуть відповідальність за неподання або несвоєчасне подання податкової звітності у вигляді штрафних (фінансових) санкцій, а саме:

- у розмірі 170 гривень за кожне неподання (несвоєчасне подання) декларації (розрахунку) зазначені в одному акті;
- у розмірі 1020 гривень при повторному порушенні за несвоєчасне подання податкової декларації (розрахунку) платником податків незалежно від виду податку, за яке до такого платника протягом року вже було

застосовано штраф за неподання (несвоєчасне подання) податкової декларації (розрахунку) та у період до одного року (до 365 або 366 днів – для високосного року) винесено податкове повідомлення-рішення [58].

Ці санкції не поширюються на випадки, коли недостовірні дані або помилки в податковій звітності про суму доходу (сплаченого) на користь платника податку, суми утриманого з них податку виникли у зв'язку з дотриманням податковим агентом п. 169.4 ст. 169 Податкового кодексу України та були виправлені відповідно до чинного законодавства [59].

Отже, питання сплати податків є одним із найважливіших у економічному житті суб'єктів господарювання. Інформація, необхідна для прийняття рішень щодо податкового планування, незалежно від внутрішньої структури та системи управління підприємства, представлена в даних податкового, бухгалтерського та управлінського обліку. Тому вибір системи оподаткування безпосередньо впливає на податковий тягар платника податків. Динаміка податкових змін, які притаманні фіскальній політиці в Україні, змушує платників податків стежити за оновленням податкового законодавства. У цьому контексті помітно, що нововведення у спрощеній системі оподаткування змінили сутність єдиного податку, оскільки він уже не є «єдиним» для суб'єктів малого підприємництва з відносно однаковими критеріями. Зміна розмірів ставок у загальній системі оподаткування має оптимізувати податкову стратегію платника податків, але цього ефекту ще не досягнуто. А порівняльний аналіз показав, що нововведення Податкового кодексу, пов'язані зі спрощеною системою оподаткування, є певною мірою позитивними, але і частково негативними. Але так чи інакше всі нововведення загальної чи спрощеної системи оподаткування в Україні впливають на розвиток суб'єктів малого бізнесу, тому їм необхідно знати та відслідковувати хід їх оновлення для оптимізації податкового навантаження, в тому числі через податкові консультації.

РОЗДІЛ 2. СУЧАСНИЙ СТАН ОПОДАТКУВАННЯ СУБ'ЄКТІВ МАЛОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА: ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

2.1. Динаміка розвитку малого підприємництва та вплив системи оподаткування на нього

Роль суб'єктів малого підприємництва в економічному житті України невіддільно зростає. Її роль полягає головним чином у тому, що розвиток малого бізнесу сприяє створенню нових робочих місць, появі нових видів товарів і послуг, прискоренню структурної перебудови економіки.

До основних чинників, які впливають на розвиток суб'єктів малого підприємництва в Україні, належать: політична ситуація, загальний стан економіки, заходи щодо розвитку малого бізнесу, зокрема в умовах пандемії, податкова політика, фінансово-кредитна політика, військові обставини.

Суб'єкти малого підприємництва, зазвичай, дають широкую свободу ринкового вибору, забезпечують досить швидку окупність витрат виробництва, оперативно реагують на зміну попиту споживачів, дяють можливість подолати монополізм виробництва у певних галузях, забезпечують конкуренцію на ринку, наповнюють ринок продукцією, товарами і послугами, на які є попит.

Разом з тим, не слід забувати про недоліки у розвитку суб'єктів малого підприємництва. Сюди відносять: низький, порівняно з великомасштабним виробництвом, рівень технології та організації управління, недостатній науково-дослідний потенціал, досить обмежений через брак фінансових ресурсів доступ до інноваційних технологій та технологічної інформації, використання неефективного часто застарілого та низькопродуктивного устаткування, лімітований доступ до фінансових джерел.

Важливими є також чинники, які впливають на систему оподаткування та управління фінансами суб'єктів малого підприємництва: кількість

працюючих; організаційна структура; галузь діяльності; асортимент продукції, форма власності, співвідношення попиту та пропозиції на товари та послуги.

Система оподаткування суб'єктів малого підприємництва має важливе значення для формування загальних фінансів держави, особливо консолідованого бюджету. Виникають різноманітні взаємозв'язки між державними органами на макрорівні та багаточисельними господарськими одиницями на мікрорівні. Суб'єкти малого підприємництва сплачують державі та місцевим органам влади податки та збори, інші обов'язкові платежі. У свою чергу, держава та місцеві органи надають їм субсидії, здійснюють заходи, що сприяють розвитку підприємництва на регіональних чи локальних рівнях.

Проведемо аналіз і дослідимо динаміку показників, що в цілому характеризують діяльність суб'єктів малого підприємництва (табл. 2.1).

Таблиця 2.1

Динаміка кількості суб'єктів господарювання за 2015-2019 рр.

Показники	Роки				
	2015	2016	2017	2018	2019
Кількість суб'єктів господарювання, всього	1974439	1865631	1805144	1839672	1941701
підприємства	343561	306470	338341	355956	380673
відсотків до загальної кількості суб'єктів	17,4	16,4	18,7	19,3	19,6
на 10 тис. осіб наявного населення, од	80	72	80	84	91
фізичні особи-підприємці	1630878	1559161	1466803	1483716	1561028
відсотків до загальної кількості суб'єктів	82,6	83,6	81,3	80,7	80,4
на 10 тис. осіб наявного населення, од	381	365	345	351	371

Джерело: складено і розраховано на основі [60, с. 10-11]

У таблиці 2.1 представлено результати аналізу динаміки кількості суб'єктів господарювання в Україні за п'ять років. Дані за 2020-2021 роки відсутні. Аналіз таблиці свідчить, що загальна кількість суб'єктів господарювання у порівнянні з 2015 роком скорочувалась до 2019 року. Найбільше скорочення спостерігалось у 2017 році. Щодо відсотків підприємств до загальної кількості суб'єктів, то дані свідчать, що в середньому показник коливається протягом досліджуваного періоду у межах 16-19%. Найбільше зростання кількості підприємств відбулося у 2018 році – 19,3% та у 2019 році – 19,6% у порівнянні з попередніми роками. Щодо 2016 року, то дані свідчать про найменшу частку підприємств до загальної кількості суб'єктів – 16,4% у порівнянні з іншими роками.

Аналіз динаміки фізичних-осіб підприємців свідчить, що їх кількість зменшувалась протягом досліджуваного періоду. У порівнянні з 2015 роком вона скорочувалась до 2019 року. Найбільше скорочення спостерігалось у 2017 році. Щодо відсотків фізичних-осіб підприємців до загальної кількості суб'єктів, то дані свідчать, що в середньому показник коливається протягом досліджуваного періоду у межах 80-83%. Найбільше зростання кількості фізичних-осіб підприємців відбулося у 2016 році – 83,6% та у 2015 році – 82,6% у порівнянні з іншими роками. Щодо 2019 року, то дані свідчать про найменшу частку фізичних-осіб підприємців до загальної кількості суб'єктів – 80,4% у порівнянні з попередніми роками, що безумовно є негативною тенденцією.

Позитивним є той факт, що кількість фізичних-осіб підприємців має досить значну частку у загальній кількості вітчизняних суб'єктів господарювання. За аналізований період частка фізичних-осіб підприємців становила понад 80%. Крім того, кількість фізичних-осіб підприємців на 10 тис. осіб наявного населення коливається у межах 345-381 одиниць, хоча спостерігається деяке скорочення протягом досліджуваного періоду.

Ще означає, що малий бізнес в Україні не зважаючи на наявність політичних, економічних і соціальних проблем розглядає можливість створювати стартапи і розвивати нові ідеї.

Соціальний ефект діяльності суб'єктів малого підприємництва можна оцінити за допомогою таких показників, як кількість зайнятих і найманих працівників.

Проведемо аналіз і дослідимо динаміку зазначених показників за період з 2015 по 2019 роки (табл. 2.2).

Таблиця 2.2

Динаміка зайнятих та найманих працівників суб'єктів господарювання за 2015-2019 рр.

Показники	Роки				
	2015	2016	2017	2018	2019
Кількість зайнятих працівників, тис. осіб, всього	8331,9	8244,0	8271,3	8661,4	9145,5
підприємства	6041,6	5936,8	5943,2	6088,4	6535,2
фізичні особи-підприємці, тис. осіб	2290,3	2307,2	2328,1	2573,0	2610,3
частка до загальної кількості зайнятих працівників, %	27,5	28,0	28,1	29,7	28,5
Кількість найманих працівників, тис. осіб, всього	6589,5	6597,6	6706,2	7088,8	7418,8
підприємства	5930,0	5849,6	5844,9	5999,5	6369,6
фізичні особи-підприємці, тис. осіб	659,5	748,0	861,3	1089,3	1049,2
частка до загальної кількості зайнятих працівників, %	10,0	11,3	12,8	15,4	14,1

Джерело: складено і розраховано на основі [60, с. 10-11]

У таблиці 2.2 представлено результати аналізу динаміки кількості зайнятих та найманих працівників суб'єктів господарювання в Україні за п'ять років. Дані за 2020-2021 роки відсутні.

Аналіз таблиці свідчить, що загальна кількість зайнятих працівників за досліджуваний період постійно змінювалась. Найбільше значення спостерігалось у 2019 році і становило 9145,5 тис. осіб. Найменше значення спостерігалось у 2016 році і становило 8244,0 тис. осіб. З 2016 року спостерігалось поступове зростання кількості зайнятих працівників у порівнянні з іншими роками.

Аналіз динаміки зайнятих фізичних-осіб підприємців свідчить, що їх кількість постійно збільшувалася протягом досліджуваного періоду. У порівнянні з 2015 роком вона збільшувалась з кожним роком. Найбільше зростання спостерігалось у 2019 році, коли кількість зайнятих фізичних-осіб підприємців становила 2610,3 тис. осіб. Виходячи з цього, можна зробити висновок, що малий бізнес не тільки забезпечує зайнятість самих підприємців у досить складних економічних умовах розвитку держави, але і демонструє тенденції до зростання.

Щодо відсотків зайнятих фізичних-осіб підприємців у загальній кількості суб'єктів господарювання, то вона коливається від 27,5% у 2015 році до 28,5% у 2019 році. Це засвідчує те, що майже третина зайнятих суб'єктів господарювання в Україні – це особи-підприємці.

Аналіз динаміки найманих працівників показав, що їх кількість у цілому в Україні з 2015 по 2019 роки у порівнянні з 2015 роком демонструє стійку тенденцію до збільшення. У порівнянні з 2015 роком вона збільшувалась з кожним роком. Найбільше зростання спостерігалось у 2019 році, коли кількість найманих працівників становила 7418,8 тис. осіб. Таким чином, можемо констатувати загальне покращення ситуації щодо кількості найманих працівників у останні роки.

Аналіз динаміки найманих фізичних-осіб підприємців свідчить, що їх кількість так само постійно збільшувалася протягом досліджуваного періоду.

Найменша кількість спостерігалось у 2015 році, коли кількість найманих фізичних-осіб підприємців становила 659,5 тис. осіб. Найбільша кількість спостерігалось у 2018 році, коли кількість найманих фізичних-осіб підприємців становила 1089,3 тис. осіб. Порівнюючи показники кількості найманих працівників загалом у всіх суб'єктів господарювання і у фізичних-осіб підприємців, можна побачити, що мале підприємництво значно покращує ситуацію з зайнятістю населення в Україні.

Проаналізуємо один із найважливіших показників, що характеризують діяльність суб'єктів малого підприємництва, обсяги реалізації (табл. 2.3).

Таблиця 2.3

**Обсяги реалізації продукції (робіт, послуг) суб'єктами господарювання
за 2015-2019 рр.**

Показники	Роки				
	2015	2016	2017	2018	2019
Обсяг реалізованої продукції, усього, млн грн.	5716431,0	6877077,3	8467031,9	10148847,1	10725442,9
підприємства	5318957,7	6387872,7	7862695,2	9388092,1	9841060,7
відсотків до загального обсягу реалізованої продукції	93,0	92,9	92,9	92,5	91,8
фізичні особи-підприємці	397473,3	489204,6	604336,7	760755,0	884382,2
відсотків до загального обсягу реалізованої продукції	7,0	7,1	7,1	7,5	8,2

Джерело: складено і розраховано на основі [60, с. 10-11]

У таблиці 2.3 представлено результати аналізу обсягів реалізації продукції (робіт, послуг) суб'єктами господарювання в Україні за п'ять років. Дані за 2020-2021 роки відсутні.

Аналіз таблиці свідчить, що обсяг реалізованої продукції вітчизняними суб'єктами господарювання у період з 2015 по 2019 роки показує стійку тенденцію до зростання. Якщо у 2015 році він дорівнював 5716431,0 млн грн., то у 2019 році він зріс удвічі і становив 10725442,9 млн грн. Найбільше значення обсягів реалізації продукції підприємствами також спостерігалось у 2019 році – 9841060,7 млн грн. Це майже у два рази більше за показник 2015 року. Щодо відсотків підприємств до загального обсягу реалізованої продукції, то дані свідчать, що в середньому показник коливається протягом досліджуваного періоду у межах 92-93%.

Аналіз тенденції щодо обсягів реалізації продукції фізичними особами-підприємцями свідчить про аналогічну ситуацію. Обсяги реалізованої продукції фізичними-особами підприємцями у період з 2015 по 2019 роки стабільно зростає. Так, у 2015 році цей показник дорівнював 397473,3 млн грн. або 7,0% від загального обсягу реалізації всіх суб'єктів господарювання, у 2019 році – 884382,2 млн грн. і 8,2% відповідно.

Розраховані показники свідчать про зростання обсягів реалізації продукції (робіт, послуг) як в абсолютній сумі, так і частки виручки суб'єктів малого підприємництва до загального показника суб'єктів господарювання в цілому в Україні.

Наступним важливим показником, що характеризує господарську діяльність суб'єктів малого підприємництва є витрати на виробництво продукції (робіт, послуг). Саме від величини витрат залежить кінцевий фінансовий результат.

Проведемо аналіз і дослідимо динаміку і структуру витрат на виробництво продукції (робіт, послуг) суб'єктами господарювання, в тому числі підприємствами малого бізнесу за досліджуваний період з 2015 по 2020 роки (табл. 2.4).

**Динаміка та структура витрат суб'єктів малого підприємництва
за 2015-2020 рр.**

Показники	Роки					
	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Витрати на виробництво продукції (робіт, послуг), млн грн.	424001,0	505301,0	653859,7	788134,4	895791,6	1030595,8
Матеріальні витрати та витрати на оплату послуг, млн грн.	328734,1	380476,6	501948,8	603154,9	665615,8	755551,4
Частка матеріальних витрат, %	77,5	75,3	76,8	76,5	74,3	73,3
Амортизація, млн грн.	23490,0	43532,3	38887,8	46448,1	54610,8	79432,8
Частка амортизації, %	5,5	8,6	5,9	5,9	6,1	7,7
Витрати на оплату праці, млн грн.	46986,1	57591,9	83077,5	101039,3	121440,8	137136,9
Частка витрат на оплату праці, %	11,1	11,4	12,7	12,8	13,6	13,3
Відрахування на соціальні заходи, млн грн.	16267,4	12604,9	18267,7	23580,4	26963,1	30578,1
Частка витрат на соціальні заходи, %	3,8	2,5	2,8	3,0	3,0	2,9
Інші витрати, млн грн.	8523,4	11095,3	11677,8	13911,6	27161,0	27896,5
Частка інших витрат, %	2,0	2,2	1,8	1,8	3,0	2,7

Джерело: складено і розраховано на основі [61]

У таблиці 2.4 представлено результати аналізу динаміки і структури витрат на виробництво продукції (робіт, послуг) суб'єктами господарювання в Україні за шість років. Дані за 2021 роки відсутні.

Аналіз динаміки витрат суб'єктів малого підприємництва показує, що починаючи з 2015 року спостерігається стійка тенденція щодо їх зростання.

Аналіз структури показує, що найбільшу частку у загальній сумі витрат на виробництво продукції (робіт, послуг) суб'єктів малого підприємництва займають матеріальні витрати та витрати на оплату послуг. Вона коливаються у межах від 73 до 77%. Щодо динаміки їх зміни, то матеріальні витрати з 2015 року також стабільно зростають. У 2020 році вони майже у 2,5 рази перевищують їх суму 2015 року.

На другому місці за часткою посідають витрати на оплату праці. У загальній сумі витрат на виробництво суб'єктів малого підприємництва витрати на оплату праці змінюються від 11,1% у 2015 році до 13,6% у 2019 році. Найменша частка витрат на оплату праці спостерігалась у 2020 році – 13,3%. Однак це все одно значно більше, ніж у 2015-2018 роках відповідно.

Далі знаходяться витрати на амортизацію. У 2015 році їх частка складала 5,5%, у 2017 і 2018 роках – 5,9%. Найбільше значення спостерігалось у 2016 році – 43532,3 млн грн. або 8,6%.

Найменшу частку у загальній сумі витрат на виробництво суб'єктів малого підприємництва займають витрати на соціальні заходи та інші витрати. Так, частка витрат на соціальні заходи має тенденцію до зменшення, а саме: з 3,8% у 2015 році до 2,9% у 2020 році. Найменша частка спостерігається у 2016 році, що було пов'язано, насамперед, із зниженням державою відрахувань ЄСВ у два рази. Зростання частки витрат на соціальні заходи, починаючи з 2017 року, пов'язано із збільшенням показника мінімальної заробітної плати.

Частка інших витрат у загальній сумі найменше значення мала у 2017-2018 роках і складала 1,8%, найбільше – 3,0% у 2019 році.

Серед показників, що характеризують ефективність діяльності суб'єктів малого підприємництва надзвичайно важливе місце займають показники

фінансового результату. На підставі даних Державної служби статистики України було узагальнено інформацію щодо динаміки фінансового результату діяльності малих підприємств за 2015-2020 роки (табл. 2.5).

Таблиця 2.5

**Динаміка фінансового результату суб'єктів малого підприємництва
за 2015-2020 рр.**

Показники	Роки					
	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Фінансовий результат (сальдо) до оподаткування, млн грн.	-111906,0	-24151,4	-10724,8	46870,8	103828,5	-12286,8
Частка підприємств, які одержали прибуток, %	73,9	73,3	72,7	74,1	73,7	71,1
Фінансовий результат підприємств, які одержали прибуток	95483,0	107312,5	117446,5	139462,4	176668,2	155467,2
Частка підприємств, які одержали збиток, %	26,1	26,7	27,3	25,9	26,3	28,9
Фінансовий результат підприємств, які одержали збиток	207389,0	131464,0	128171,3	92591,6	72839,7	167754,0

Джерело: складено і розраховано на основі [61]

У таблиці 2.5 представлено результати аналізу динаміки і структури фінансового результату суб'єктами господарювання в Україні за шість років. Дані за 2021 роки відсутні.

Аналіз даних свідчить, що з 2015 року і по 2017 рік вітчизняні суб'єкти малого підприємництва працювали зі збитком. Тільки у 2018 році фінансовий результат набув позитивного значення і склав 46870,8 млн грн. та у 2019 році – 103828,5 млн грн. У 2020 році суб'єкти малого підприємництва знову працювали зі збитком – -12286,8 млн грн.

Частка підприємств, які одержали прибуток, тобто мала позитивний фінансовий результат діяльності, протягом досліджуваного періоду досить значна. Вона становила в середньому 71-73%. Найбільша частка суб'єктів малого підприємництва, що мали прибуток, спостерігалась у 2018 році – 139462,4 млн грн. або 74,1%.

Далі проаналізуємо, яка кількість суб'єктів малого підприємництва мала негативний фінансовий результат. Їх питома вага протягом досліджуваного періоду змінювалася від 25,9% у 2018 році до 28,9% у 2020 році і демонструє тенденцію до поступового збільшення.

Сума збитку варіюється від 72839,7 млн грн. у 2018 році до 207389,0 млн грн. у 2015 році. Суми збитку у малих підприємств поступово зростала з 2015 року до 2017 року. У 2018 році спостерігалася деяка стабілізація ситуації і зменшення частки збиткових суб'єктів малого підприємництва до 25,9%.

Однак, з 2019 року негативні тенденції продовжились і спочатку частка збиткових суб'єктів малого підприємництва збільшилась до 26,3% у 2019 році, а у 2020 році вона вже становила 28,9% у порівнянні з 2018 роком.

Важливим показником відносної характеристикою ефективності діяльності суб'єктів малого підприємництва є показники рентабельності.

Проведемо аналіз і дослідимо показники рентабельності операційної та всієї діяльності малих підприємств в Україні за досліджуваний період з 2015 по 2020 роки (табл. 2.6).

**Динаміка рентабельності суб'єктів малого підприємництва
за 2015-2020 рр.**

Показники	Роки					
	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Рентабельність (збитковість) операційної діяльності малих підприємств, %	-4,2	5,2	6,5	8,3	10,7	3,9
з них мікропідприємств	-8,2	-0,4	2,4	4,9	9,3	1,0
Рентабельність (збитковість) всієї діяльності малих підприємств, %	-13,6	-3,6	-2,0	2,7	7,0	-1,8
з них мікропідприємств	-20,4	-11,7	-8,0	-1,8	3,3	-5,5

Джерело: складено і розраховано на основі [61]

У таблиці 2.5 представлено результати аналізу динаміки рентабельності суб'єктами малого підприємництва в Україні за шість років. Дані за 2021 роки відсутні.

Аналіз даних таблиці свідчить, що операційну діяльність малих підприємств протягом досліджуваного періоду в цілому можна охарактеризувати, як ефективну. Від'ємне значення показника спостерігалось тільки у 2015 році. В інші роки показник рентабельності операційної діяльності позитивний. Стійке зростання значень показника спостерігалось з 2015 по 2020 рік. Крім того, у 2019 році рентабельність операційної діяльності малих підприємств була найвища – 10,7%. Однак, вже у 2020 році ситуація суттєво погіршилась і рентабельність операційної діяльності вже становила 3,9%.

Аналогічна ситуація спостерігалася і за рентабельністю операційної діяльності мікропідприємств. Зростання значень показника спостерігалось з 2015 по 2020 рік. У 2020 році ситуація так само значно погіршилась і рентабельність операційної діяльності вже становила 1,0%.

Щодо рентабельності всієї діяльності, то з 2015 по 2017 роки спостерігаємо від'ємне значення. Це свідчить про низьку ефективність діяльності малих підприємств. Позитивний тренд маємо у 2018-2019 роках, коли малі підприємства продемонстрували ефективність діяльності на рівні 2,7-7,0%. Але ситуація погіршилась у 2020 році.

Таким чином, можна зробити висновок, що суб'єкти малого підприємництва (фізичні особи-підприємці, малі підприємства) відіграють значну роль в економіці нашої держави. Виявлено позитивні тенденції щодо зростання їх кількості та участі у процесах забезпечення зайнятості населення, збільшення ними обсягів реалізації продукції (робіт, послуг). Але негативний фінансовий результат суб'єктів малого підприємництва підтверджує наявність проблем в їх господарській діяльності.

2.2. Особливості діяльності ТОВ «Магнолія» та його системи оподаткування

ТОВ «Магнолія» – це українське підприємство, що займається розробкою, виготовленням та реалізацією дитячих дерев'яних іграшок.

Підприємство віднесено до 3 групи платників податків. Товариство має середньооблікову чисельність працівників – 7 осіб.

Сума виручки від реалізації за рік становить 949000,00 гривень, тобто знаходиться в межах до визначеної Господарським кодексом України суми обмеження в 1000000 гривень.

Вибір 3 групи товариством зроблений з метою подальшого розширення як виробничої, так і організаційно-управлінської діяльності.

ТОВ «Магнолія» самостійно вирішило перейти на спрощену систему оподаткування, сплачуючи при цьому 5% від доходу.

Для загальної економічної характеристики товариства важливе значення має аналіз його активів та пасивів.

Виконаємо аналіз активів товариства за останні три роки у табл. 2.7.

Таблиця 2.7

Аналіз активів ТОВ «Магнолія» за 2018-2020 роки

Активи	Роки			2019 р. до 2018 р.	2020 р. до 2019 р.
	2018	2019	2020		
<i>Основні засоби, всього</i>					
Основні засоби	531,7	624,4	431,1	17,43	-30,96
Нематеріальні активи	1,3	2,2	4,2	69,23	90,91
Незавершене будівництво	0,9	1,8	4,1	100,00	127,78
Необоротні активи	533,9	628,4	439,4	17,70	-30,08
<i>Оборотні засоби, всього</i>					
Товари на складі	328,1	351	214,9	6,98	-38,77
Грошові кошти, в національній валюті	91,2	80,9	66,5	-11,29	-17,80
Дебіторська заборгованість за товари, роботи, послуги	167,9	193,2	121,7	15,07	-37,01
Дебіторська заборгованість за розрахунками	92,3	107,7	76,4	16,68	-29,06
Інша поточна дебіторська заборгованість	11,1	28,7	29,9	158,56	4,18
Інші оборотні активи	121,6	117,2	65,3	-3,62	-44,28
Оборотні активи	812,2	878,7	574,7	8,19	34,60
Активи, всього	1346,1	1507,1	1014,1	11,96	-32,71

Джерело: складено на основі фінансової звітності товариства

Аналіз даних таблиці 2.7 свідчить, що загальна сума активів у 2020 році зменшилася на 32,71% порівняно з 2019 роком. Це зменшення відбулось переважно за рахунок значного скорочення величини оборотних активів.

Як видно з даних таблиці, структура оборотних коштів значно погіршилася. Товари на складі зменшилися за рік на 38,77%. Це свідчить про скорочення обороту підприємства і негативні тенденції у його роботі. В той же час, зменшилась сума і частка дебіторської заборгованості за товари та послуги. Це, навпаки, свідчить про ефективну розрахунково-платіжну роботу досліджуваного товариства.

Виконаємо аналіз пасивів товариства за останні три роки у табл. 2.8.

Таблиця 2.8

Аналіз пасивів ТОВ «Магнолія» за 2018-2020 роки

Пасиви	Роки			2019 р. до 2018 р.	2020 р. до 2019 р.
	2018	2019	2020		
<i>Власний капітал</i>					
Статутний капітал	178,9	177,2	177,2	-0,95	0,00
Інший додатковий капітал	236,2	259,4	259,4	9,82	0,00
Нерозподілений прибуток	305,3	333,7	342,5	9,30	2,64
Власний капітал, всього	720,4	770,3	779,1	6,93	1,14
<i>Короткострокова заборгованість</i>					
Кредиторська заборгованість	284,2	292,4	56,1	2,89	-80,81
Поточні зобов'язання за розрахунками	130,0	89,8	57,8	-30,92	-35,63
Інші зобов'язання	11,5	23,1	46,1	100,87	99,57
Банківська позика	200,0	331,5	75,0	65,75	-77,38
Заборгованість за податками	0	0	0	0	0
Короткострокова заборгованість, всього	625,7	736,8	235,0	17,76	-68,11
Пасиви, всього	1346,1	1507,1	1014,1	11,96	-32,71

Джерело: складено на основі фінансової звітності товариства

Аналіз даних таблиці 2.8 свідчить, що зобов'язання товариства скоротилися, зокрема короткострокові зобов'язання зменшилися на 68,11%. Це відбулося внаслідок значного скорочення кредиторської заборгованості. Таким чином, товариство вчасно розрахувалося з постачальниками за виконані роботи та отримані послуги. Динаміка показників ліквідності є позитивною за рахунок зменшення короткострокової заборгованості, що збільшує фінансову стійкість досліджуваного товариства.

Таким чином, аналіз активів та пасивів ТОВ «Магнолія» засвідчив, що товариство відчуває брак оборотних активів, що позначається на рівні показників фінансової стійкості та ліквідності. Зокрема, можна спостерігати значну частку короткострокових зобов'язань і подальше зменшення частки грошових коштів у сумі балансу. Крім того, частка власного капіталу є досить величиною, що говорить про можливу ймовірність банкрутства досліджуваного товариства.

Проаналізуємо поточні витрати, які значним чином впливають на кінцевий фінансовий результат діяльності суб'єкта малого підприємництва (табл. 2.9).

Таблиця 2.9

Аналіз поточних операційних витрат ТОВ «Магнолія» за 2018-2020 роки

Показники	Роки			2019 р. до 2018 р.	2020 р. до 2019 р.
	2018	2019	2020		
Матеріальні затрати	156521	164298	132764	4,97	-19,19
Витрати на оплату праці	520378	510298	500325	7,11	-28,28
Амортизація	231475	362517	426153	56,61	17,55
Інші операційні витрати	293809	374801	397765	27,57	6,13
Разом	807183	1035914	1053007	28,34	1,65

Джерело: складено на основі фінансової звітності товариства

Аналіз даних таблиці 2.9 свідчить, що поточні операційні витрати товариства протягом аналізованого періоду зростали. Це відбулося внаслідок збільшення амортизації та інших операційних витрат. Протягом 2018-2020 років товариство намагалося оновити своє обладнання для виробництва нового, більше конкурентоспроможного технологічного обладнання. Разом з тим, за останні три роки витрати на оплату праці навіть дещо знизились, що не є позитивною тенденцією та свідчить про намагання керівництва зекономити на людському факторі.

Після аналізу поточних операційних витрат проаналізуємо фінансові результати, які значним залежать від них. Дані представимо у табл. 2.10.

Таблиця 2.10

Аналіз фінансових результатів ТОВ «Магнолія» за 2018-2020 роки

Показники	Роки			2019 р. до 2018 р.	2020 р. до 2019 р.
	2018	2019	2020		
Чистий дохід від реалізації продукції	344642	368525	359738	6,93	-2,38
Загальний (валовий) дохід	752117	792091	786379	5,31	-0,72
Собівартість продукції	-269430	-289316	-281100	7,38	-2,84
Фінансовий результат до оподаткування	397190	254089	245191	-36,03	-3,50
Чистий фінансовий результат	397190	504275	-184682	26,96	-136,62

Джерело: складено на основі фінансової звітності товариства

Аналіз даних таблиці 2.10 свідчить, що чистий фінансовий результат товариства протягом аналізованого періоду значно погіршився у 2020 році та

становив -184682 грн. Це відповідає загальноукраїнським тенденціям, при яких у 2020 році відбулося значно погіршення стану багатьох суб'єктів малого підприємництва.

Разом з тим, позитивним є те, що протягом 2018-2020 років чистий дохід від реалізації продукції товариства не в значній мірі зріс і становив 344642 грн. у 2018 році та 359738 грн. у 2020 році відповідно. Дещо зросла собівартість продукції. Все свідчить про те, що ТОВ «Магнолія» намагається протистояти тим ризикам і загрозам, які висуває сучасна економічна та політична ситуація в нашій країні.

Важливим є також аналіз статистичної інформації про рух грошових коштів товариства.

Як свідчать дані, рух коштів товариства розглядається за трьома напрямками: за результатами операційної діяльності, за результатами інвестиційної діяльності та за результатами фінансової діяльності (дод. А).

Чистий рух коштів від операційної діяльності досліджуваного товариства склав у звітному періоді 6326,6 тис. грн. Це на 41% більше, ніж у попередньому періоді.

Рух коштів у результаті інвестиційної діяльності досліджуваного товариства як у звітному, так і у попередньому періоді складався з придбання необоротних активів. У звітному періоді видатки від придбання необоротних активів склали 1826,3 тис. грн. Це на 8,3% менше, ніж у попередньому періоді.

Рух коштів у результаті фінансової діяльності досліджуваного товариства складався з інших надходжень та інших платежів у сумах відповідно 61420 тис. грн. та 61322,5 тис. грн. У цілому чистий рух коштів за звітний період склав 4283,6 тис. грн. або на 86,1% більше, ніж у попередньому періоді. При цьому залишок коштів на початок року складав у звітному періоді 3499,2 тис. грн. Це на 37,9% більше, ніж у попередньому періоді, а на кінець року – 7799,8 тис. грн., або на 51,1% більше, ніж у попередньому періоді.

Слід відзначити, що як у звітному, так і в попередньому періоді залишок коштів на кінець року був удвічі більшим, ніж на початок року.

Підсумовуючи вищевикладене, можемо зробити висновок про те, що звіт про рух грошових коштів:

- надає інформацію про здатність товариства генерувати кошти та їх еквіваленти, про його потребу у виборі напрямів та обсягів їх використання;
- дозволяє оцінити ефективність управління потоками коштів, здатність товариства погашати зобов'язання, виплачувати проценти;
- містить інформацію про вільні кошти товариства, наявність яких після виконання всіх зобов'язань свідчить про те, що є необхідні кошти для розширення своєї діяльності.

Брак грошових коштів означає, що для продовження своєї діяльності товариство змушене буде або залучати позикові кошти, або реалізовувати раніше придбані інвестиції.

Одним з основних напрямів поліпшення використання капіталу товариства є, перш за все, забезпечення максимального обсягу залучення власних фінансових ресурсів за рахунок внутрішніх джерел: чистого прибутку і амортизаційних відрахувань. Збільшення чистого прибутку можливе за рахунок підвищення ефективності використання власного капіталу – збільшення оборотності та підвищення рентабельності власного капіталу. Збільшення обсягів фінансування за рахунок амортизаційних відрахувань можливе шляхом застосування прискореної амортизації основних засобів.

Таким чином, ТОВ «Магнолія» обов'язково має відслідковувати структуру капіталу та розраховувати середньозважену вартість капіталу (WACC), яка визначається як сума добутків капіталу кожного виду на вартість капіталу цього виду з метою не допущення значного його росту. Критерієм є перевищення рентабельності власного капіталу, рентабельності інвестицій над середньозваженою вартістю капіталу.

2.3. Розрахунок податкової виплати ТОВ «Магнолія»

Для розрахунку податкової виплати спочатку необхідно скласти Розрахунок доходу за попередній календарний рік, що передує року переходу на спрощену систему оподаткування. Це відбувається згідно форми, затвердженої Наказом № 1675 (далі – Розрахунок доходу).

Якщо перехід на спрощену систему планується з IV кварталу 2021 року, то у Розрахунку доходу слід обчислити дохід, що був отриманий за 2020 рік. Цей розрахунок підтвердить відповідність вибору бажаній групі або її невідповідність, оскільки він додається до заяви на перехід на спрощену систему оподаткування.

Для себе товариство має обов'язково запланувати свої майбутні доходи (без складання Розрахунку доходу), що будуть отримані у 2021 році. Це необхідно для того, щоб від суми планових доходів відштовхуватися при виборі тієї чи іншої групи.

До розрахунку товариство має взяти тільки той дохід, який є таким згідно зі ст. 292 ПКУ, а саме: всі доходи у грошовій формі (готівковій та/або безготівковій), сума кредиторської заборгованості, за якою закінчився строк позовної давності, вартість безоплатно отриманих товарів, робіт, послуг, інші доходи [55].

Тому варто обов'язково розглянути додаткові розрахунки податкових зобов'язань, а саме:

- за податковими зобов'язаннями, отриманими від операцій із продажу (обміну) об'єктів нерухомого (рухомого) майна та/або в результаті прийняття у спадщину чи дарунок майна;

- за податковими зобов'язаннями, отриманими із джерел за межами України;

- податкової знижки;

- за податковими зобов'язаннями із податку на доходи фізичних осіб, згідно із пп. «є» п. 176.1 ст. 176 Податкового кодексу України [55];

- за податковими зобов'язаннями платника податків.

Розрахуємо податкову виплату для кожного з наведених вище можливих варіантів.

Варіант 1. Розрахунок податкових зобов'язань, отриманих від операцій із продажу (обміну) об'єктів нерухомого (рухомого) майна та/або в результаті прийняття у спадщину чи дарунок майна.

У результаті прийняття в спадщину об'єкта нерухомого майна від спадкодавця, який не є членом сім'ї першого ступеня споріднення, отримано дохід у сумі 150000 грн.

Податок на доходи фізичних осіб розраховується відповідно до пп. 174.2.2 п. 174.2 ст. 172 Податкового кодексу України [55].

Розраховуємо податок на доходи фізичних осіб до сплати:

$$150000 \text{ грн.} \times 5\% = 7500 \text{ грн.}$$

Сума податку, нарахована до сплати, відображається в рядках 7 і 9 колонки 10 додатку 2 до декларації й переноситься до рядка 01.05 колонки 5 декларації про майновий стан і доходи.

Варіант 2. Розрахунок податкових зобов'язань, отриманих із джерел за межами України.

Дохід, отриманий 01.11.2019 р. із джерел за межами України, становить 1000 доларів США. Курс Національного банку України на дату отримання доходів становив 26,0564. Розмір доходу, перерахований у гривні, становить 26056,4. Сума податку розраховується за ставками, визначеними в п. 167.1 ст. 167 Податкового кодексу України.

Розраховуємо податок на доходи фізичних осіб до сплати:

$$(12180 \text{ грн.} \times 15\%) + ((26056,40 \text{ грн.} - 12180,00 \text{ грн.}) \times 17\%) = 4185,99 \text{ грн.}$$

Сума податку, нарахована до сплати, відображається в колонці 7 додатку 4 до декларації й переноситься до рядка 01.06 колонки 5 Декларації про майновий стан і доходи.

Варіант 3. Розрахунок податкової знижки.

У рядку 1 та 9 додатку 6 відображаємо суму витрат, сплачених за

навчання – 11084,73 грн.

У рядку 10 відображаємо суму заробітної плати, зменшеної на суми єдиного соціального внеску: 163452,80 грн – 21450,00 грн = 142002,00 грн.

Варіант 4. Розрахунок податкових зобов'язань із податку на доходи фізичних осіб, згідно із п. 176.1 ст. 176 Податкового кодексу України.

База оподаткування за ставкою 15 відсотків становить:

$$12180 \times 120 = 146160,0 \text{ грн.}$$

База оподаткування, що підлягає оподаткуванню за ставкою 17 відсотків:

$$(163452,8 - 5884,3) - 146160,0 = 11408,5 \text{ грн.}$$

Розраховуємо податок на доходи фізичних осіб по перерахунку:

$$\text{за ставкою 15 відсотків: } 146160,0 \times 15\% = 21924,00 \text{ грн.}$$

$$\text{за ставкою 17 відсотків: } 11408,50 \times 17\% = 1939,45 \text{ грн.}$$

Загальна сума податку, що зазначається в рядку 6 додатку, розраховується так: 21924,0 грн. + 1939,45 грн. = 23863,45 грн.

Різниця між розрахованою сумою податку на доходи фізичних осіб і податком на доходи фізичних осіб, фактично нарахованого (утриманого) податковими агентами протягом звітного податкового (звітного) року, становить:

$$23863,45 \text{ грн} - 23137,60 \text{ грн} = 725,85 \text{ грн.}$$

Варіант 5. Розрахунок податкових зобов'язань платника податків.

За результатами податкової декларації про майновий стан і доходи сума податкових зобов'язань із податку на доходи фізичних осіб становить 10541,84 грн. Водночас платник податків має право зменшення податкових зобов'язань у зв'язку із використанням права на податкову знижку на суму 1627,70 грн.

Загальна сума, що підлягає сплаті до бюджету за результатами декларації, – 8914,14 грн.

Таким чином, можна зробити висновок про доцільність таких розрахунків для досліджуваного товариства ТОВ «Магнолія», яке є платником єдиного податку третьої групи за ставкою 5% і здійснює діяльність з розробки,

виробництва та реалізації дитячих дерев'яних іграшок, у I кварталі отримало дохід у розмірі 200000,00 грн.

Крім того, за домовленістю з постачальником, якому товариство заборгувало 30000,00 грн, у цьому самому кварталі на суму боргу відвантажило власну продукцію.

Варто також зазначити, що при поданні звітної декларації за I квартал юридична особа-платник єдиного податку третьої групи заповнює розділи I, II та III. При поданні уточнюючої декларації, якщо помилку виявлено самостійно, також заповнюється розділ IV. У полі 4 декларації «Код виду економічної діяльності (КВЕД)» відображається код основного виду економічної діяльності підприємства відповідно до реєстраційних документів.

Таким чином, слідуючи даному алгоритму, можна вибудувати наступний механізм дій (табл. 2.11-2.13):

Таблиця 2.11

Загальні відомості (Розділ I)

Рядок	Що зазначається
1	Залежно від типу декларації позначкою X — тип декларації (звітна, звітна нова чи уточнююча)
2	Позначкою X — податковий (звітний) період (I квартал)
3	Податковий (звітний) період, що уточняється. У разі подання декларації за I квартал проставляється прочерк
4	Реквізити підприємства (КВЕД має відповідати коду основного виду діяльності підприємства, вказаного в реєстраційних документах)
5	Назва контролюючого органу, до якого подається декларація

Джерело: власні дослідження

Аналіз таблиці 2.11 свідчить, що загальні відомості містять п'ять обов'язкових рядків для заповнення.

Визначимо загальну суму доходу за податковий (звітний) період, що підлягає оподаткуванню (табл. 2.12).

Дохід, що підлягає оподаткуванню (Розділ II)

Код рядка	Що зазначається	Результат
1	Сума доходу за податковий (звітний) період, отриманого без порушень вимог, установлених для платника Податковим кодексом України [55]	200000 грн.
2	Сума доходу, що перевищує граничний обсяг доходу, визначений пп. 3 п. 291.4 ст. 291 Податкового кодексу [55]	-
3	Сума доходу, отриманого при застосуванні іншого способу розрахунків, ніж грошовий, відповідно до п. 291.6 ст. 291 Податкового кодексу [55]	30000 грн.
4	Сума доходу, отриманого від провадження видів діяльності, які не дають права застосовувати спрощену систему оподаткування	-
5	Загальна сума доходу за податковий (звітний) період	230000 грн.

Джерело: власні дослідження

Аналіз таблиці 2.12 свідчить, що в результаті розрахунків товариством було отримано загальну суму доходу за податковий (звітний) період у розмірі 230000 грн.

На завершальному етапі здійсимо Розрахунок податкового зобов'язання з єдиного податку для досліджуваного товариства ТОВ «Магнолія» (табл. 2.13).

Розрахунок податкових зобов'язань з єдиного податку (Розділ III)

Код рядка	Що зазначається	Результат
1	Сума єдиного податку	611500 грн.
2	Сума єдиного податку, що обчислюється в подвійному розмірі ставки	3000 грн.
3	Загальна сума єдиного податку за податковий (звітний) період	814500 грн.
4	Сума єдиного податку, розрахована в рядку 10 декларації за минулий податковий (звітний) період	У I кварталі цей рядок не заповнюється
5	Сума єдиного податку до сплати за податковий (звітний) квартал	14500 грн.

Джерело: власні дослідження

Аналіз таблиці 2.13 показує, що на кінець звітнього періоду ТОВ «Магнолія» як платник єдиного податку 3 групи має сплатити суму у розмірі 14500 тис. грн.

Отже, слід зазначити що розрахунок податкової виплати товариства на сучасному етапі розраховується набагато простіше та легше, якщо суб'єкт малого підприємництва перебуває на спрощеній системі оподаткування. До того ж, слід зазначити, що так система оподаткування значно зменшує податкове навантаження на товариство.

2.4. Напрями вдосконалення системи оподаткування малого підприємництва

Аналіз діяльності суб'єктів малого підприємництва, зокрема досліджуваного товариства ТОВ «Магнолія», а також враховуючи особливості

роботи, переваги та недоліки спрощеної системи оподаткування, можна виділити ряд проблем у цій сфері, а саме:

- неузгодженість нормативно-правової бази оподаткування,
- недосконалість механізму нарахування та стягнення єдиного податку, адже він, по суті, вже не є єдиним – платники, крім того, сплачують ще й інші платежі (ПДВ, ЄСВ тощо);
- неможливість використання спрощених процедур суб'єктами, які перевищують межу за масштабами діяльності на незначний відсоток;
- незацікавленість суб'єктів малого підприємництва переходити на спрощену систему оподаткування.

Для вирішення зазначених проблем необхідно виконати цілий ряд заходів:

- посилити відповідальність платників єдиного податку за використання праці найманих працівників без належного оформлення трудових відносин;
- створити місцевою владою відповідні стимули для розвитку малого бізнесу на своїй території;
- розмежувати (протягом року) максимальну суму виручки від реалізації продукції, товарів, робіт, послуг, прив'язати її або до індексу мінімальної заробітної плати, або до індексу інфляції;
- запровадити диференційовані (протягом одного року) ставки податку;
- оптимізація коду платників податків, що зменшить суму мінімізації податку;
- оптимізувати перелік податків і зборів (обов'язкових платежів), які замінюються єдиним податком;
- розробити інструменти стимулювання розвитку малого підприємництва та інвестування інноваційної і експортної спроможності;
- знизити податкове навантаження;
- покращити антикорупційне законодавство, розробити заходи, які будуть стимулювати кредитування і інвестування у мале підприємництво;
- включити ЄСВ до складу єдиного податку;

- удосконалити нормативно-правову базу системи оподаткування та розширити перелік видів діяльності для яких не застосовується спрощена система, щоб запобігти податковим маніпуляціям зі сторони суб'єктів малого підприємництва.

Підвищуючи свій фінансово-економічний потенціал, суб'єкт малого бізнесу в кінцевому підсумку виходить на новий рівень бізнесу, таким чином працюючи не лише на власну користь, а й на благо суспільства та держави. Це зрозумілий напрям розвитку суспільства, яке сповідує ринкові цінності економічного розвитку.

У сучасних економічних реаліях України спрощена система оподаткування дає змогу молодим підприємцям досить активно займатися господарською діяльністю та досягати високих фінансових результатів та стабільності. Ця система є драйвером демократичного розвитку суспільства у ринкових умовах. Однак, на сьогодні малий і середній бізнес в Україні досить часто звинувачують у використанні різних схем мінімізації податків, контрабанді, відсутності платежів до позабюджетних фондів тощо.

Для роботодавців, зазвичай, виникають ризики відповідальності за порушення трудового та податкового законодавства. До фінансових санкцій додаються адміністративні штрафи для керівництва малого підприємства та навіть кримінальна відповідальність.

У той же час у фізичних осіб-підприємців виникають ризики, пов'язані з наступними питаннями:

- фізична особа-підприємець несе відповідальність щодо зобов'язань усім своїм майном, тож це для багатьох платників податків є значним ризиком;
- у якості саме ФОПів, а не найманих працівників, фізична особа втрачає чимало прав, гарантованих законодавством про працю;
- фізична особа-підприємець зобов'язаний вести спрощений облік, подавати звітність та вчасно сплачувати податки та збори. Порушення строків призводить до штрафів. Наприклад, з 1 січня 2017 року так звані «сплячі» ФОП заборгували значну суми ЄСВ. Це, в деяких випадках, зумовлено тим, що

фізичні особи приймали участь у схемах заміни трудових відносин цивільно-правовими, при цьому не були поінформовані про зобов'язання щодо подання звітності та сплати податкових зобов'язань.

Істотним недоліком для малого бізнесу є також заборона великим компаніям включати до загальних (валових) витрат витрати на придбання товарів чи послуг у підприємців, які працюють на спрощеній системі оподаткування. Це означає, що, з однієї сторони, кодекс не забороняє співпрацювати великим компаніям із малим бізнесом на спрощеній системі оподаткування, а з іншої – неможливість включати їхню заробітну плату у загальні (валові) втрати робить таку співпрацю не вигідною. Такі неузгодженості не вирішені на сьогодні, а така недосконалість існуючої спрощеної системи оподаткування має негативні наслідки як для бізнесу, так і для держави.

До таких наслідків можна віднести:

- реальне скорочення фактичного обороту товарів і послуг, що дає право суб'єктом малого підприємництва застосовувати спрощену систему оподаткування. За понад 10 років дії спрощеної системи оподаткування індекс споживчих цін зріс у 5,5 разів, мінімальна заробітна плата – у 20 разів. Висока інфляція за цей період знизилася реальний допустимий рівень більш, ніж у п'ять разів;

- низька фіскальна ефективність. Внаслідок інфляції та мінімізації оподаткування реальні надходження до бюджету від збору єдиного податку зменшуються, збільшуючи за весь період на 20 гривень (зі 180 до 200).

Таким чином, незважаючи на серйозні недоліки спрощеної системи оподаткування, це не є вагомим аргументом для її усунення. Зважаючи на надзвичайно важливе суспільне значення для України, її заміна чи ліквідація, навряд чи буде оптимальним вирішенням питання. Слід пам'ятати, що в сучасних ринкових умовах є види підприємницької діяльності, де ефективним може бути лише малий бізнес. Для усунення недоліків спрощеної системи оподаткування, насамперед, необхідно внести зміни до існуючого

законодавства та включити їх до податкового кодексу, який має містити суттєві вдосконалення цієї системи.

Суб'єкти малого підприємництва, обираючи спрощену систему оподаткування відповідно до положень Глави 1 Розділу XIV ПКУ, сплачують до бюджету єдиний податок. Цей податок відноситься до місцевих, тому місцеві органи влади наділені повноваженнями встановлювати розміри ставок в межах норм визначених Податковим кодексом України. Надходження від єдиного податку зараховуються до місцевих бюджетів.

На підставі попередніх даних побудуємо прогнозну діаграму надходжень єдиного податку (рис. 2.1).

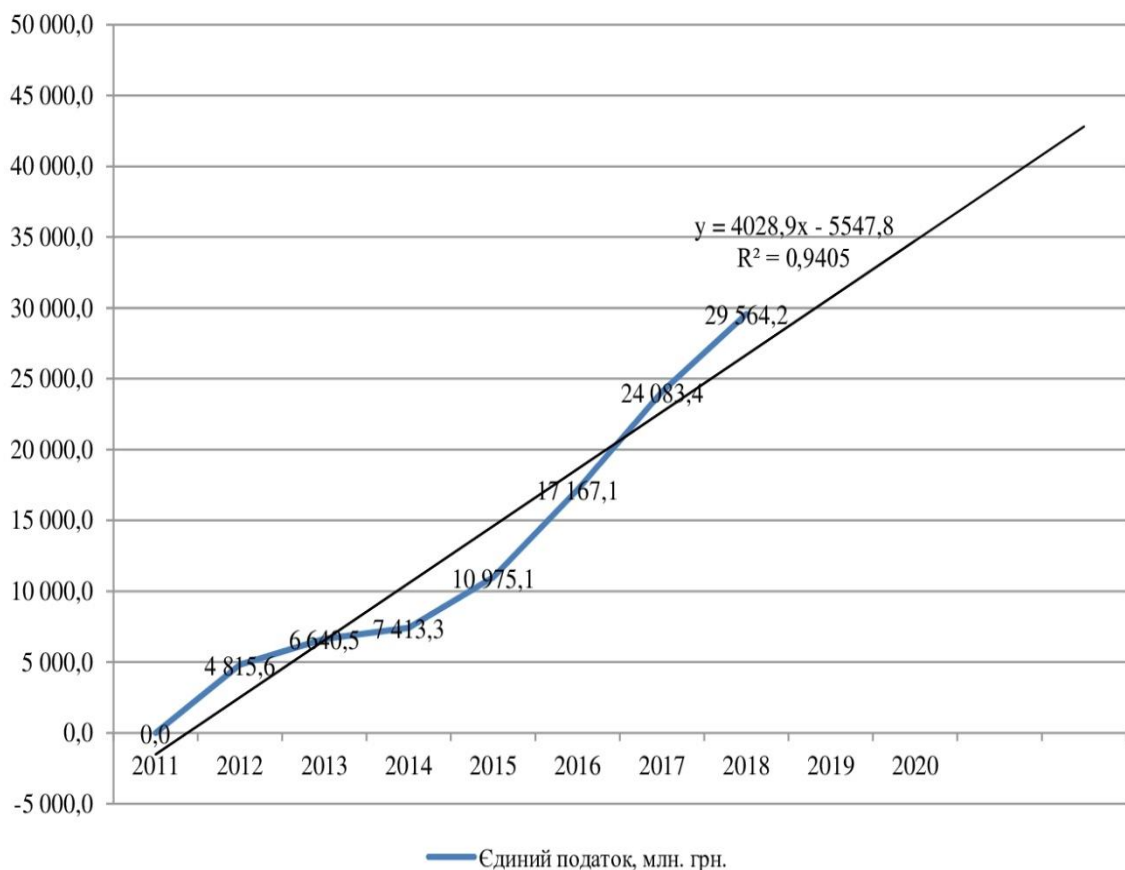

Рис. 2.1. Діаграма надходжень єдиного податку до Зведеного бюджету України з побудованим трендом

Джерело: власні дослідження

Аналіз даних рис. 2.1 свідчать, що найбільша сума єдиного податку, а саме 29564,2 млн грн. надійшла до бюджету у 2018 році.

Побудуємо лінію тренду надходжень сум єдиного податку, використовуючи формулу лінійної функції:

$$Y_t = a + bt \quad (2.1);$$

де Y_t – це сума єдиного податку,

a – показник зміщення,

b – показник нахилу лінії тренду,

t – значення часового періоду.

Отримане рівняння лінії тренду сум єдиного податку в Україні має наступний вигляд:

$$Y_t = 4028,9x - 5547,8 \quad (2.2)$$

Для оцінки достовірності побудованого прогнозу сум єдиного податку застосуємо значення похибки апроксимації (R^2). Чим ближче значення (R^2) до одиниці, тим більш об'єктивною є побудована модель і точніше відображає тенденцію щодо надходжень єдиного податку.

За правилами теорії статистики, якщо похибка апроксимації коливається в діапазоні від 0,9 до 1, то вибраний тренд цілком і повністю відповідає динамічному ряду. За нашими розрахунками похибки апроксимації дорівнює 0,9405, що підтверджує точність і об'єктивність побудованого тренду за досліджуваним товариством.

Використовуючи рівняння 2.2 розрахуємо прогнозні значення надходжень єдиного податку від суб'єктів малого підприємництва на період до 2023 року (табл. 2.14).

**Прогнозні значення надходжень сум єдиного податку до Зведеного
бюджету України на період до 2023 року**

Показники	Роки				
	2019	2020	2021	2022	2023
Сума надходжень єдиного податку, млн грн.	30712,3	34741,2	38770,1	42799,0	46827,9
Темп зміни єдиного податку базисний (база для порівняння 2018 рік), %	103,9	117,5	131,1	144,8	158,4
Темп зміни єдиного податку ланцюговий, %	103,9	113,1	111,6	110,4	109,4

Джерело: власні дослідження

Отримані дані свідчать, що на прогнозний період очікується зростання сум єдиного податку, не дивлячись на економічні проблеми не лише в Україні, а й у світі.

Так, у 2020 році у порівнянні з 2018 роком очікувалось отримати єдиного податку на 5177,0 млн грн. більше, у 2021 році – на 9205,9 млн грн., у 2022 році – на 13234,8 млн грн., у 2023 році – на 17263,7 млн грн.

Проведений аналіз застосування спрощеної системи оподаткування показав, що єдиний податок виконує не тільки регулюючу, а і фіскальну роль в економіці України. Суми єдиного податку, що сплачуються суб'єктами малого підприємництва зростають, і розраховані прогнозні показники дозволяють очікувати збільшення надходжень і у майбутньому.

ВИСНОВКИ

На підставі проведеного кваліфікаційного дослідження можна зробити наступні висновки.

1. На сучасному етапі розвитку національної економіки функціонування спрощеної системи оподаткування, обліку і звітності є необхідним та дієвим інструментом підприємницької діяльності малого бізнесу. Подальше реформування спрощеної системи оподаткування має бути спрямоване на її вдосконалення і унеможливлення зловживань.

2. На основі опрацьованих наукових розробок було встановлено, що провідну роль у створенні ефективного недержавного сектора відіграє малий бізнес. Саме малі і середні підприємства, різні комерційні структури, що належать до сфери малого бізнесу, беруть на себе ризик і працюють згідно з новими вимогами, що ставить сучасне зовнішнє середовище. Створення широкої мережі малих підприємств у всіх галузях національної економіки сприятиме демонополізації та розвитку конкуренції.

3. Розвиток малого бізнесу для держави є вигідним у багатьох аспектах, зокрема він сприяє зростанню економічної активності населення, створенню нових робочих місць, розробці нововведень тощо. Держава має забезпечити спрощення податкового законодавства, визначити права та обов'язки суб'єктів малого підприємництва, межі втручання місцевих органів у діяльність фізичних осіб-підприємців.

4. Результати проведеного порівняльного аналізу загальної і спрощеної систем оподаткування суб'єктів малого підприємництва дозволяють стверджувати, що кожна із зазначених систем має свої позитивні і негативні риси, які повинні бути оцінені і враховані суб'єктами малого бізнесу, як в момент прийняття рішення про організацію підприємницької діяльності, так і протягом її здійснення.

5. Аналіз вітчизняної спрощеної системи оподаткування свідчить про наявність привабливих умов для її використання з метою зменшення зобов'язань з податку на доходи фізичних осіб, військового збору та єдиного

соціального внеску. Проте, встановлена в Україні відповідальність за порушення трудового та податкового законодавства робить такі схеми дуже ризикованими для бізнесу та для посадових осіб підприємств. Неналежне використання спрощеної системи оподаткування несе значні ризики і для фізичних осіб, які задіяні в даних схемах.

6. Аналіз даних статистичних збірників надало можливість провести детальну характеристику діяльності суб'єктів малого підприємництва в Україні, виявити тенденції зростання обсягів реалізації продукції (робіт, послуг), незбалансованості структури витрат на виробництво, негативного фінансового результату.

7. Основними напрямками державної податкової політики на найближчу перспективу мають бути: створення відповідної нормативно-правової бази, яка б забезпечувала ефективний розвиток підприємницької діяльності, сприяла ефективному формуванню та використанню фінансів малого підприємництва; розвиток мережі фінансово-кредитних установ, інвестиційних та інноваційних фондів, страхових організацій; удосконалення механізмів оподаткування, кредитування та страхування малого підприємництва; забезпечення умов для розвитку перспективних форм фінансування малого підприємництва (лізинг, франчайзинг та інші); розробка та впровадження механізму стимулювання комерційних банків, які б надавали пільгові кредити малим підприємствам, що здійснюють свою діяльність у пріоритетних напрямках; удосконалення та спрощення системи бухгалтерського обліку та звітності малих підприємств.

8. До напрямів вдосконалення спрощеної системи оподаткування слід віднести: законодавче закріплення спрощеної системи оподаткування шляхом прийняття спеціального закону; індексація єдиного податкового показника та суми доходу від реалізації з урахуванням рівня інфляції; застосування спрощених схем окремого збору податків для окремих галузей чи виробництв; обмеження кількості платників податків, на яких не поширюється дія спрощеної системи оподаткування, обліку та звітності.

9. Діагностування динаміки та побудування прогнозу надходжень єдиного податку до Зведеного бюджету України дозволяє стверджувати, що розвиток малого підприємництва, є перспективним напрямом для вирішення фіскальних проблем у вітчизняній економіці.

10. Таким чином, спрощена система оподаткування є важливою складовою частиною державної податкової політики та має ряд переваг, які мають забезпечити розвиток малого підприємництва в Україні. Однак, поряд із перевагами існують недоліки, які необхідно ліквідувати шляхом проведення реформ. При цьому слід враховувати політичну та соціально-економічну ситуацію в державі, а також національні та регіональні особливості розвитку суб'єктів малого підприємництва.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Сміт А. Добробут націй. Дослідження про природу та причини добробуту націй / пер. з англ. О. Васильєва [та ін.]; наук. ред. Є. Литвин. Київ: Port-Royal, 2001. 594 с.
2. Рикардо Д. Начала политической экономии и налогового обложения. Соч. Т. 1. Москва: Госполитиздат, 1955. 360 с.
3. Сэй Ж-Б. Трактат по политической экономии. Москва: Дело, 2000. 230 с.
4. Кейнс Дж.М. Общая теория занятости, процента и денег. URL: <http://www.socioline.ru/files/5/316/keyns.pdf>
5. Лаффер А., Мейсельман Д. Феномен всемирной инфляции (The Phenomenon of Worldwide Inflation). 1975. URL: <http://www.ek-lit.agava.ru/books.htm>
6. Аністратенко Ю.І. Правове регулювання оподаткування малого і середнього бізнесу в Україні : автореф. дис.... док. юр. наук: 12.00.07. Ірпінь, 2017. 33 с.
7. Апостолук О.Ю. Державна фінансова політика підтримки розвитку малого підприємництва : дис. ... канд. ек. наук : 08.00.08. Київ, 2017. 214 с.
8. Аранчій В.І., Мисник Т.Г. Податкове навантаження та методологічні основи його виміру. *Наукові праці Полтавської державної аграрної академії*: Серія: Економічні науки. 2013. Вип 2 (7). С.21-27.
9. Гавриленко Н.В. Податкове стимулювання розвитку малого та середнього бізнесу : автореф. дис... канд. ек. наук: 08.00.08. Одеса, 2013. 23 с.
10. Голобородько Т.В. Облік та оподаткування суб'єктів малого бізнесу у зарубіжних країнах в умовах застосування міжнародних стандартів фінансової звітності. *Причорноморські економічні студії*. 2016. Вип. 12-2. С. 149-154.
11. Грушко В. Фінансова безпека бізнесу: податковий аспект / В. Грушко, С. Лаптев, Л. Кошембар. Київ: Університет економіки і права «КРОК», 2010. 256 с.
12. Грушко В.І., Наконечна О.С., Чумаченко О.Г. Фінанси: підручник. Київ:

Видавництво Ліра-К, 2019. 600 с.

13. Демиденко В.І. Перспективи розвитку спрощеної системи оподаткування малого підприємництва в Україні. *Економіка та держава*. 2018. №10. С.96-100.

14. Демиденко Л.М., Демиденко Л.Н. Єдиний податок для суб'єктів малого підприємництва: протиріччя та перспективи. *Фінансові послуги*. 2017. №6. С. 12-15.

15. Дубовик О.Ю. Податковий менеджмент у схемах і таблицях: навч. посіб. Харків: Видавництво «ПромАрт», 2018. 248 с.

16. Румик І.І. Напрями реформування системи оподаткування. *Економіка України: шляхи виходу із кризи: Збірник матеріалів Міжвузівської студентської економічної конференції* (Київ, 11 грудня 2015 року). Вищий навчальний заклад «Університет економіки та права «КРОК». Київ: ВНЗ «Університет економіки та права «КРОК», 2015. С. 161-163.

17. Тулуш Л.Д. Податковий менеджмент в системі управління підприємством. *Актуальні питання теорії і практики фінансового менеджменту: матеріали V науково-практичної конференції* (19 жовтня 2014 р., м. Буча). Київ: Міленіум, 2014. С. 37-40.

18. Черепанін М.І. Оподаткування суб'єктів малого бізнесу: сучасний стан та напрями реформування. *Young Scientist*. 2016. № 12.1(40). С. 996-1001.

19. Економіка підприємства / За ред. Покропивного С.Ф. Київ: Хвиля-Прес, 2010. 500 с.

20. Збарський В.К. Вклад фермерських господарств у розвиток економіки сільських регіонів / В.К. Збарський, А.В. Збарська. *Бухгалтерія в сільському господарстві*. 2013. № 6. С. 33-38.

21. Економіка підприємств / За ред. Харіва П.С. Тернопіль: Економічна думка, 2012. 449 с.

22. Козловський В.О., Лесько О.Й. Бізнес-планування. Навчальний посібник. Вінниця: ВНТУ, 2005. 189 с.

23. Козловський В.О. Організація виробництва. Навчальний посібник.

- Частина 1. Видання 2-е, доповн. і перероб. Вінниця: ВНТУ, 2005. 154 с.
24. Козловський В.О., Козловський С.В. Організація виробництва. Навчальний посібник. Частина 2. Практикум. Вінниця: ВНТУ, 2005. 168 с.
25. Господарський Кодекс України від 16.01.2003р. (Редакція від 17.11.2021). URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/436-15>
26. Гаркавін Р. Облік прибутку (збитку): перспективи. *Дебет-Кредит*. 2012. №27. С. 18-20.
27. Андріяш М.М. Реформування моделі податкових відносин в Україні у контексті європейської інтеграції. *Актуальні проблеми міжнародних відносин*. 2015. Вип. 124 (частина I). С. 156-167.
28. Гришина Н.В. Підвищення ефективності використання потенціалу малого підприємництва у забезпеченні стійкого економічного зростання: дис. ... канд. ек. наук : 08.00.04. Одеса, 2016. 269 с.
29. Коваль Л.П. Використання зарубіжного досвіду оподаткування в системі фінансової підтримки розвитку малого бізнесу. *Глобальні та національні проблеми економіки*. 2017. Вип. 19. С. 402-405.
30. Кучерук М.М. Спрощена система оподаткування як запорука розвитку малого підприємництва. *Економічне майбутнє України очима молодих дослідників*: матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. (30 листопада 2018 р.; м. Київ). Київ: ТОВ «ВІПО», 2018. С.52-56.
31. Мареніченко В.В. Механізми реалізації державного регулювання якісного розвитку малого та середнього бізнесу в Україні : дис. ... канд. наук з держ. управ.: 25.00.02. Дніпро, 2017. 255 с.
32. Стратегія розвитку малого і середнього підприємництва в Україні на період до 2020 року: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 24 травня 2017 р. №504-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/504-2017-p#n8>
33. Податковий Кодекс України: Закон України від 29.12.2019 р. №2755-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>
34. Про Національну програму сприяння розвитку малого підприємництва в Україні: Закон України від 10.06.2012 р. № 2157-III. URL:

<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2157-14>

35. Про розвиток та державну підтримку малого і середнього підприємництва в Україні: Закон України від 22.03.2012 р. № 4618-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4618-17>

36. Ткачук Н. Вплив податкового навантаження на діяльність суб'єктів господарювання в умовах реформування фінансової системи України. *Економічний часопис Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки*. 2015. №4. С.121-128.

37. Україна потрапила в Топ 5 країн з тіньовою економікою. РБК-Україна. 2018. URL: <https://www.rbc.ua/ukr/news/ukraine-popala-top-5-stran-krupneyshey-tenevoy-1498836744.html>

38. Динаміка податкового навантаження в Україні в контексті реалізації податкової реформи: монографія / за ред. Т.І. Єфименко, А.М. Соколовської. Київ: ДННУ «Академія фінансового управління», 2013. 494 с.

39. Колісніченко П.Т. Методичні підходи до розрахунку податкового навантаження на мікроекономічному рівні. *Науковий вісник Буковин. держ. фінансової академії*: зб. наук. пр. Чернівці: Буковинська державна фінансова академія. 2010. Вип. 1. С. 49-55.

40. Ковальчук І.С. Аналіз рівня оподаткування суб'єктів малого підприємництва в Україні. *Modern Economics*. 2017. №5. С. 29-35.

41. Меліхова Т.О. Удосконалення методів аналізу податкового навантаження господарської діяльності підприємств. *Наукові праці КНТУ. Економічні науки*: зб. наук. пр. Кіровоград: КНТУ, 2010. Вип. 17. С. 248-255.

42. Пенсійна система: підручник / за ред. В.І. Грушка, Ю.І. Скулиш. Київ: Університет економіки та права «Крок», 2019. 512 с.

43. Interactive tax data explorer. URL: <https://www.pwc.com/gx/en/services/tax/publications/paying-taxes-2020/explorer-tool.html>

44. Дема Д.І., Шевчук І.В., Мартинюк Г.П. Податковий менеджмент: навч. посіб. / за заг. ред. Д.І. Деми. Київ: Алерта, 2017. 256 с.

45. Радостева М.В. Налоговая нагрузка и методы ее оценки в современных условиях. *Научные ведомости. Серия Экономика. Информатика*. 2017. № 9 (258). С. 71-76.
46. Новодворский В.Д., Сабанин Р.Л. Оценка налоговой загрузки при переходе на упрощенную систему налогообложения. *Финансы*. 2004. №6. С. 24-27.
47. Салькова О.С. Оценка налоговой загрузки как инструмент управления финансовым состоянием организации: автореф. дис. ... канд. экон. наук.: 08.00.10. Новосибирск, 2012. 26 с.
48. Кадушин А.Н., Михайлова Н.М. Насколько сильно налоговое бремя в России (попытка количественного анализа). *Финансы*. 2005. №7. С. 15-21/
49. Гоголь Т.А. Особливості методики фінансового аналізу підприємств малого бізнесу. *Вісник Чернігівського державного технологічного університету*. 2013. №2 (66). С. 386-393.
50. Тимченко О.І. Особливості аналізу фінансових результатів діяльності малих підприємств. *Ефективна економіка*. 2013. № 6. 2013. URL: http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/efek_2013_6_28.pdf
51. Шеховцова В.В. Аналіз господарської діяльності малого підприємства як наукова база прийняття управлінських рішень. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. 2016. URL: <http://www.vestnik-econom.mgu.od.ua/journal/2016/16-2016/24.pdf>
52. Господарський кодекс України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15#Text>
53. Про спрощену систему оподаткування, обліку та звітності суб'єктів малого підприємництва (із змінами і доповненнями): Указ Президента України: URL: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/U727_98.html
54. Податковий кодекс України від 2 грудня 2010 року № 2755-VI. (Редакція 20.09.2015). URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>
55. Податковий кодекс України: URL:

http://zakon1.rada.gov.ua/cgi_bin/laws/main.cgi?nreg=2755-17

56. Концепція проекту Закону України «Про спрощену систему оподаткування, обліку та звітності суб'єктів малого підприємництва»: URL: http://www.dkrp.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=147961&cat_id=37571

57. Круш П.В. Капітал, основні та оборотні засоби підприємства: навч. посібник; Національний технічний ун-т України «Київський політехнічний ін-т». 2-ге вид., доп. і переробл. Київ: Центр учбової літератури, 2008. 328 с.

58. Щодо реформування спрощеної системи оподаткування, обліку та звітності. Аналітична записка: URL: <http://www.niss.gov.ua/articles/217/>

59. ДПА: Умови переходу на спрощену систему оподаткування не змінилися. URL: http://www.kmu.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=243986636&cat_id=35884

60. Основні показники діяльності суб'єктів господарювання. http://www.ukrstat.gov.ua/druk/publicat/Arhiv_u/09/Arch_dsg_bl.htm

61. Витрати на виробництво продукції (товарів, послуг) підприємств за видами економічної діяльності з розподілом на великі, середні, малі та мікропідприємства (2012-2020). URL: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/menu/menu_u/size_20.htm

62. Грушко В.І. Перспективи розвитку спрощеного оподаткування малого підприємництва в Україні / В.І. Грушко, В.С. Коваленко. *Держава, регіони, підприємництво: інформаційні, суспільно-правові, соціально-економічні аспекти розвитку*: Матеріали III Міжнародної конференції (м. Київ, 2-3 грудня 2021 р.). Київ: Університет «КРОК», 2021. URL: <https://conf.krok.edu.ua/SRE/SRE-2021/paper/view/920>

ДОДАТКИ

Додаток А

Рис. Вимоги до виробничої програми ТОВ «Магнолія»

Розміри ЄСВ-2022

У 2022 році розмір мінімальної зарплати буде змінюватися двічі:
з 1 січня (6500 грн) та з 1 жовтня (6700 грн).

А отже, будуть змінюватися мінімальна та максимальна сума ЄСВ.

Мінімальний страховий внесок з ЄСВ:

- з січня по вересень $6500 \times 22\% = 1430$ грн,
- з жовтня по грудень – 1474 грн.

Максимальна база для нарахування ЄСВ:

- з січня по вересень – 97500 грн,
- з жовтня по грудень – 100500 грн.

Таблиця розмірів ЄСВ, які нараховуються залежно від видів доходів

Вид доходів	Ставка ЄСВ
Фонд оплати праці (п. 2 Інструкції №5) найманих працівників, у т. ч. іноземців	Роботодавці нараховують та сплачують ЄСВ за ставкою 22%
Винагороди фізичним особам за цивільно-правовими договорами, крім цивільно-правового договору, укладеного з фізичною особою-СПД	Підприємства та фізичні особи-підприємці нараховують і сплачують 22% на суму винагороди
Допомога з ТВП (як перші п'ять днів за рахунок коштів підприємства, так і решта днів хвороби, допомога по вагітності та пологах за рахунок коштів ФСС)	Роботодавці нараховують і сплачують 22% на суму допомоги
Заробітна плата і лікарняні працівників-інвалідів	З 2019 року всі роботодавці нараховують і сплачують 8,41% на фонд оплати праці

Категорія платника	Строк сплати	Мінімальний страховий внесок			
		З 1 січня по 30 вересня		З 1 жовтня по 31 грудня	
		за місяць, грн.	за квартал, грн.	за місяць, грн.	за IV квартал, грн.
ФОП, які обрали спрощену систему оподаткування незалежно від обраної групи	До 20 числа місяця, що настає за кварталом, за який сплачується єдиний внесок (19 квітня, 19 липня, 19 жовтня, 19 січня)	1430	4290	1474	4422
ФОП, які обрали загальну систему оподаткування	До 20 числа місяця, що настає за кварталом, за який сплачується єдиний внесок (19 квітня, 19 липня, 19 жовтня, 19 січня) Остаточний розрахунок за календарний рік до 10 лютого наступного року	1430	4290	1474	4422
Особи, які провадять незалежну професійну діяльність	До 20 числа місяця, що настає за кварталом, за який сплачується єдиний внесок (19 квітня, 19 липня, 19 жовтня, 19 січня) Остаточний розрахунок за календарний рік до 1 травня року наступного за звітним	1430	4290	1474	4422
Члени фермерського господарства	До 20 числа місяця, що настає за кварталом, за який сплачується єдиний внесок (19 квітня, 19 липня, 19 жовтня, 19 січня)	1430	4290	1474	4422